

410

Símbols i mites

La dona d'aigo d'en Jordi des Racó i el cinema

El bisbe de Mallorca Rafael Álvarez Lara

GRUP SOCIAS Y ROSSELLÓ

**ELÈCTRICA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL ELÈCTRIC
I IL-LUMINACIÓ**

**LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**MAQUINÀRIA PER A LA INDÚSTRIA,
CONSTRUCCIÓ, EINES, PERNS,
ACER...**

**MENORCA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL
ELÈCTRIC
I IL-LUMINACIÓ
DEPARTAMENT TÈCNIC**

**EIVISSA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**ELECTRODOMÈSTICS,
IMATGE I SO**

**CENTRAL MAYORISTA ELECTRODOMÈSTICOS
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**ELECTRODOMÈSTICS,
IMATGE I SO**

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
QUADRES ELÈCTRICS**

**CENTRALITZACIÓ COMPTADORS,
QUADRES DISTRIBUCIÓ, QUADRES
PROTECCIÓ, EQUIPS AUTOMÀTICS,
P/COMPENSACIÓ ENERGIA REACTIVA**

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
LLAUNERIA**

**DISTRIBUÏDOR LLAUNERIA,
AIRE CONDICIONAT, SANITARIS
I MOBILIARI DE BANY**

El millor servei a la seva disposició

**ELÈCTRICA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Magatzem General i Vendes:
Gran Via Asima, 3 - Tel. 43 00 34
Nureduna, 3
Tels. 46 23 00 - 46 28 00
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, km 47,200
Tel. 84 31 31

**MENORCA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Poligon Industrial
Cap Negre
Tel. 36 68 15

**EIVISSA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

C/. Bisbe Abad y Lasierra, 48
Tel. 31 09 93

**LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Nureduna, 3 - Tel. 46 23 00
Gremi Ferrers, 38 - Tel. 43 14 12
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, km 47,200
Tel. 84 31 31

**CEMESA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Gran Via Asima, cant. Gremi Ferrers
Tels. 43 23 74 - 43 23 75

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.**

Gremi Ferrers, 38
Quadres elèctrics:
Tel. 43 10 84
Llauneria:
Gran Via Asima, 3
Tel. 43 00 86

LLUC

REVISTA BIMESTRAL
ANY LXXXVII
MARÇ - ABRIL 1997
Núm. 797

Informació i correspondència

Revista LLUC
Plaça Pelegrins, 1
07315 Lluç (Mallorca)
Tel. (971) 51 70 25
Fax (971) 51 70 96
Apartat de correus 619
07080 Palma (Mallorca)

Director

Damià Pons i Pons

Conseller Delegat

Ramon Ballester i Vives

Consell de Redacció

Gaspar Alemany i Ramis
Josep Amengual i Batle
Francesc Bujosa i Homar
Miquel Gayà i Sitjar
Pere Fullana i Puigserver
Gabriel Janer Manila
Maria de la Pau Janer Mulet
Joan Mas i Vives
Joan Mir i Obrador
Lleonard Muntaner i Mariano

Administradors

Joan Arbona i Colom
Josep Riera i Vila

Subscripcions: 2.300 ptes. anuals
Estranger: 3.100 ptes. anuals
Preu d'aquest exemplar: 450 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors

Il·lustració de la portada:

Fotografia d'Antoni Ignasi Alomar Cañellas

Edició realitzada per

Taller Gràfic Ramon
Jaume Balmes, 43 • Tel. 75 44 32
07004 Palma (Mallorca)
E-mail: tgramon@mail.sendanet.es

Dipòsit Legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N. 0211-092 X

LLUC
S U M A R I

Pàg.

2

Les Illes Balears continuen tenint un índex ben elevat de mancances en infraestructures culturals, la qual cosa és del tot impròpia d'una societat europea que es troba a les portes de l'any 2000. La poca voluntat política que habitualment han demostrat les institucions i la precarietat de finançament que pateix el nostre país, poden ajudar-nos a entendre el dèficit existent.

3

El geògraf i tècnic turístic Mateu Picornell explica el contingut i la utilitat de les Agendes Locals 21 com a mitjans de preservació i rehabilitació del medi ambient.

9

Hem volgut oferir tot un seguit d'articles sobre la qüestió dels símbols i els mites, en referència, és clar, al nostre país. Els diferents textos, signats per historiadors de prestigi, aposten per la convivència de l'existència d'un sistema propi de símbols i mites que serveixin per a cohesionar nacionalment la nostra societat. Joan Mir, posant-hi una bona cullerada d'ironia, interpreta les declaracions recents de determinats membres del Govern Balear sobre la qüestió. Isabel Peñarubia reivindica el 31 de desembre com a tradició no inventada. Antoni Quintana i Antoni I. Alomar proposen un ampli ventall de mites i símbols possibles que podrien ser vàlids per al futur, la procedència dels quals és el passat històric i la memòria col·lectiva. Cal dir, però, que en cadascun d'ells els articulistes hi saben trobar continguts contemporanis plenament positius. La professora Rosa M. Calafat reflexiona sobre la relació directa que s'estableix entre els mites d'una nació i el seu status quo polític.

21

Manuela Alcover analitza el mite de la dona d'aigo, present al recull rondallístic elaborat per En Jordi des Racó i el compara a una versió japonesa que va inspirar una important pel·lícula japonesa dels anys 60.

26

Les paraules pronunciades pel Doctor Joan Miralles en l'acte de presentació del primer volum de l'edició crítica de les Rondaies de Mn. Alcover foren una mena de joc d'enginy carregat d'intencionalitat sociolingüística. Per això, hem cregut convenient reproduir-les.

29

Jordi Vidal fa la biografia de Josep Font i Arbós, un dels membres mallorquins més actius de l'associació la Lliga del Bon Mot.

31

El prevere Llorenç Alcina evoca la figura del bisbe Rafael Álvarez Lara, mort el desembre passat, que fou qui va sembrar les llavors del Concili Vaticà II a la diòcesi de Mallorca.

34

A LA CIUTAT DELS LLIBRES el professor Nicolau Dols fa la ressenya del recull poètic *S'encalquen les verdors saltant per les marjades* del palmenc Bernat Cifre.

36

Al *MOSTRADOR* es fa la presentació d'algunes de les novetats més recents.

LES MANCANCES EN INFRASTRUCTURES CULTURALS

Després de molts d'anys de sentir-ne parlar sembla que hi ha la possibilitat que aquesta vegada vagi de bon de veres. Ens referim a la construcció del Conservatori i de la Biblioteca de Can Sales. Sembla que el Govern Balear ha aconseguit comprometre els ajuts necessaris del Govern de l'Estat per a emprendre la realització de les obres. Val a dir que es fa molt difícil no deixar-se dur per l'escepticisme: fa tant de temps que es parla d'aquests projectes que si haguessin estat alguna cosa més que paraules anunciades ja haurien mort de floridura. Aquest fet ens pot servir per a donar un cop d'ull sobre com ha anat la qüestió de les infraestructures culturals immobles d'una certa volada al nostre país. Els darrers trenta anys, l'espai cultural de més magnitud que s'ha creat és l'Auditorium. I va ser el resultat de la iniciativa privada. Les institucions públiques tan sols poden mostrar, i no en tots els casos, algunes realitzacions de dimensió mitjana. Seria el cas de l'Ajuntament de Palma: al llarg del període de democràcia municipal ha enllestit la Fundació Miró, ses Voltes, el Palau Solleric..., i també s'Escorxador, el qual tanmateix ha acabat essent desvirtuat com a espai cultural. El Consell de Mallorca no ha volgut, o per ventura no ha pogut, afrontar la rehabilitació integral de l'edifici de la Misericòrdia i la seva conversió en el gran centre de la cultura de l'illa. El balanç del Govern Balear en l'àmbit de les grans infraestructures culturals immobles és del tot decebedor. A diferència de la majoria de les altres administracions autonòmiques, els governs presidits per Cañellas, Soler i Mates no han considerat que fos una prioritat de la seva tasca de govern destinar la inversió econòmica que fos necessària a la creació d'aquelles grans instal·lacions que acostumen a ser característiques de les grans ciutats europees. Tan sols malgastaren tres-cents milions de pessetes comprant un solar que no valia ni la tercera part. La cultura no ha estat una prioritat dels governs del Partit Popular. Més aviat sempre l'han percebuda com un món hostil al qual no calia donar satisfaccions. I per aquestes raons ara ens trobam en una situació totalment deficitària. Anem a veure les capitals andaluses o les extremeñyes, i ja no parlem de les catalanes o les valencianes o basques, i comprovarem que tenim unes mancances en teatres, museus, arxius, auditoris i en es-

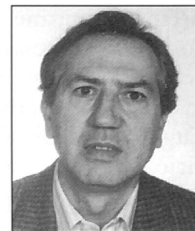
pais culturals multiusos —inexistents en condicions a la majoria de municipis de les Balears— molt superior a qualsevol altre territori de l'Estat.

I no tan sols ens falten les grans infraestructures, també les mitjanes i les petites. Es fa molt difícil trobar teatres arreu del país que facin possible una representació dramàtica en unes condicions acceptables. I també podríem parlar de les mancances que hi ha en centres d'exposicions, en cinemes, en instal·lacions museístiques d'interès local, en la conservació del patrimoni...

I quines podrien ser les causes d'aquest estat generalitzat de déficits culturals? Almenys se'n poden assenyalar dues. D'una banda, perquè l'administració autonòmica, que és la que compta amb més recursos i més responsabilitats, ha demostrat de manera continuada una total avarícia inversora en cultura. Any darrera any, hi ha destinat uns pressuposts molt escassos, i normalment els ha invertit en iniciatives fugisseres, d'aquelles que es cremen en activitats que duren ben poc temps i que gairebé no aconsegueixen res més que deixar satisfet el gust de l'ostentació dels qui les han promogut i organitzat. Una segona causa, i molt important: les grans infraestructures culturals no han estat possibles perquè les Balears tenen un finançament del tot miserable. L'Estat, amb la història que tots els balears som quasi milionaris, manté les nostres institucions polítiques en un estat de permanent descapitalització. La pràctica de la solidaritat que practicam envers determinades zones de l'Estat dóna com a resultat que Andalusia, valgui d'exemple, pugui tenir una televisió autonòmica —amb més de vint-mil milions de déficit a l'any— i una bona xarxa d'instal·lacions culturals, mentrestant els illencs, que com a país som econòmicament insolvents, no podem disposar de tot allò que necessitam i que els altres en gran part tenen. Tot plegat, un despropòsit inacceptable.

El camí per resoldre la situació és ben senzill, i a la vegada molt difícil de recórrer: fa falta posar-hi voluntat política, per part de totes les administracions públiques, i molt especialment del Govern Balear; fa falta assolir una relació fiscal amb l'Estat que sigui més favorable als interessos de les Balears. I cal dir-ho ben clarament: no renunciem a l'exercici de la solidaritat amb els altres, però també volem reivindicar el dret a ser-ho en primer lloc amb les nostres pròpies mancances. ■

■ MATEU PICORNELL

L'AGENDA LOCAL 21

«En valorar la riquesa d'una nació és fàcil que es cometin errors. Primer, perquè molts dels béns que la naturalesa ofereix a l'home no s'inclouen de cap manera a l'inventari, i segon, perquè s'hi subestima la importància de tot allò que, per abundar molt, té un valor petit en el mercat».

*ALFRED MARSHALL (1879),
L'aigua com a integrant de la riquesa nacional
[apud ÀGUILERA KLINK (1994)]*

1. POSSIBILITAT D'UNA AGENDA LOCAL 21

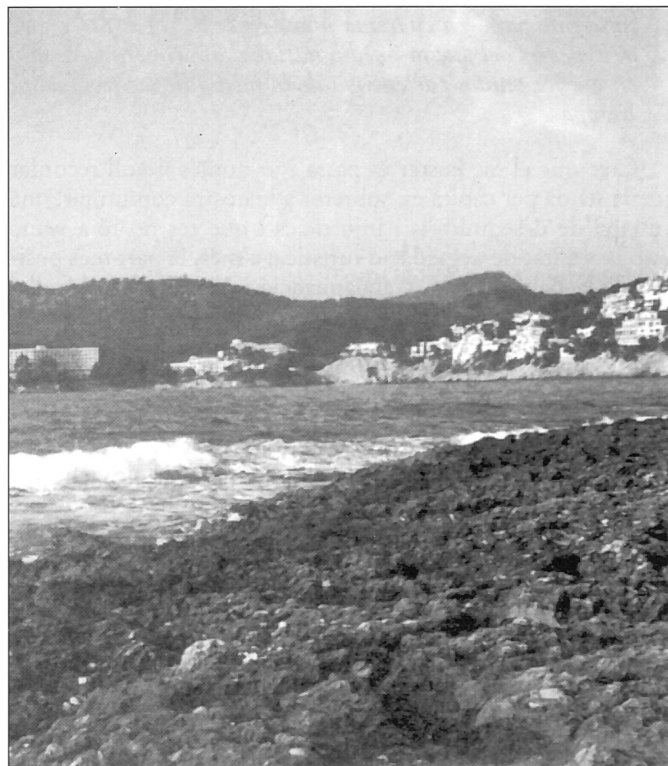
Per desgràcia, a la nostra comunitat, els economistes, els polítics, els promotors, els negociants, etc., encara cometen els errors que ja advertia Marshall l'any 1879: no incloure correctament i econòmica, dins el desenvolupament, els béns ambientals, i més encara menysprear el seu autèntic valor, considerant-los massa sovint com a béns lliures.

No obstant això, ara més que mai es parla de medi ambient, sostenibilitat, paisatge, ecologia, harmonia, espais naturals; fins i tot se n'omplen la boca els que de més recursos ambientals han abusat i més entorn han destruït, parafrasejant tot allò que fa més de quinze anys anunciam tots els ecologistes i totes les persones sensibles amb els temes ambientals.

Però és que ara el medi ambient fa vendre, tant política-ment com crematísticament, s'ha descobert la seva profitosa mercantilització fent sorgir els hotels ecològics, urbanitzacions ecològiques, segells i ecoetiquetes turístics, etc. Amb això no vull dir que tot sigui negatiu, almanco hi ha una part de millora, però encara s'utilitza el medi ambient d'una manera dúctil, aprofitant allò que crematísticament i particularment interessa i menyspreant allò que pot fer minvar negoci. En definitiva, que els béns ambientals només s'utilitzen com a factors de producció i no gens com a actiu social.

Una mostra molt important que el medi ambient preocupa, sigui pel que sigui, és l'Agenda Local 21, a manera i recomanació de la Cimera de Rio de l'any 92 i de la carta d'Aalborg de l'any 94, feta per a Calvià com a model d'estudi per posar en marxa i assolir un desenvolupament sostenible.

La iniciativa de Calvià és lloable i mereixedora d'enhonorable. És un canvi tan radical i positiu en tan poc temps: des del projecte de la marina de Magaluf, el recent PAU de la

(Foto: Calvià. Revista d'Informació Local)

Ciutat del Golf, etc... de cop i volta passar a una actitud de desenvolupament sostenible és com girar el món damunt davall. És un fet que congratula molta de gent, és un reconeixement d'allò que tenim ben assimilat, advertim i predicam fermament, des de fa anys, els que som sensibles amb el medi ambient.

L'Agenda Local 21 Calvià (a partir d'ara, AL21C), amb tota la humilitat que pertoca al penediment, fa un correcte examen de consciència, una confessió dels pecats i un gran propòsit d'esmena. Són les quatre passes bàsiques per a purificar l'ànima política i iniciar el camí i la intenció d'assolir el cel de la sostenibilitat. De veres sembla que el que pretén l'Ajuntament de Calvià està carregat de molta voluntat, bona fe i so-

bretot optimisme (no com les Hipòtesis d'ordenació del territori, ben disfressades de desenvolupament sostenible, que va treure el Govern, on es veu d'una hora enfora el llautó de terciaritzar tot el territori amb un medi ambient, assimilat a paisatge, per decorat). La filosofia de partida és perfecta i l'exposició de motius és correcta.

Fins aquí vull felicitar l'Ajuntament de Calvià i encoratjar-los a continuar amb il·lusió la iniciativa començada. I no puc comprendre com el Doctor Fuster Lareu es dedica públicament¹ a criticar de manera tan injusta aquesta iniciativa. El senyor Fuster Lareu escriu:

«Desde las primeras páginas se encuentra uno con una crítica feroz y despiadada de cuanto se ha construido en los años anteriores. Se delata por sí sola la fuerte carga ideológica. Son continuas las llamadas al desarrollismo desordenado y por lo tanto despreciable con la nueva ideología de izquierdas. [...] Algo bueno se haría antes digo yo. Pues se hizo lo suficiente para, en cuarenta años, pasar la renta per cápita de Baleares del puesto medio nacional al primero y en estar en quince puntos por encima de la media de las regiones de Europa».

Crec que el Sr. Fuster es passa i jo només li vull recordar que la renda per càpita és, sobretot a la nostra comunitat, una mitjana de desequilibris i injustícies i que res no té a veure amb la realitat de degradació turística; a més, la part més positiva de la Balearització, Calvianització i Magallufització, d'aquests quaranta anys, és que ha servit a altres països de model d'allò que no s'ha de tornar a fer mai. Jo no sé si el Sr. Fuster comprèn el que és medi ambient però sí demostra que menysprea els factors ambientals dins economia.

L'AL21C és una qüestió necessària i estic convençut que és possible dur-la a terme, encara que és una missió delicada, complexa i no gens fàcil. No basta partir d'una filosofia correcta per posar en marxa aquest pla, s'ha de partir d'uns conceptes molt clars, definits i concrets respecte al medi ambient i factors ambientals, així com els seus indicadors.

No pretenc fer una anàlisi crítica exhaustiva i detallada de l'AL21, tant de la gran part positiva que hi ha, com dels aspectes confusos i contradictoris, però en base a ella intentaré una sèrie de reflexions ambientals per tal de fer possible el desenvolupament sostenible i marcar algunes de les pautes i variables més importants per a poder assolir aquest difícil però necessari objectiu.

A l'exposició de l'AL21 hi ha bastants confusions sobre la relació turisme-medi ambient que, a més, ja vénen d'algunes interpretacions errònies dels mateixos conceptes de *medi ambient* i *turisme*.

Una gran i greu mancança són els factors ambientals dins l'economia. A les àrees temàtiques clau (ATC) de l'AL21C es detecta confusió i manca de claredat per conjugar turisme i medi ambient, entès aquest com a holístic, per aconseguir un desenvolupament sostenible.

En base a tot això i a altres coses que detallaré i concretaré més endavant, preocupa la capacitat que pugui tenir Calvià d'assolir l'objectiu i seria una llàstima fracassar per no haver començat bé, a partir d'idees més concretes, definides i clares.

2. CONCEPTES BÀSICS DE PARTIDA

2.1 RELACIÓ ENTRE TURISME I MEDI AMBIENT

S'ha de tenir ben clar què és i què abraça el medi ambient. Seria molt llarg extendre's a fer-ne una anàlisi complexa, però cal destacar resumidament els principis bàsics.

Podríem definir el medi ambient com l'ecosistema del conjunt holístic de valors naturals, culturals, socials, econòmics, reserva de futur..., com un tot integrat i amb capacitat d'autoregulació.

Per tant el medi ambient no es pot veure com un factor ambiental, complement dels sectors socials i econòmics, sinó com a producte o suma de productes de tots els factors sectorials.

Una de les preocupacions prioritàries de l'home ha d'esser millorar el medi ambient. Però alerta! No ha d'esser amb la idea de sucra tecnològicament al màxim els recursos ambientals, és a dir la màxima eficiència crematística. No ha de consistir només a fer dessaladores i potabilitzadores d'aigua, depuradores, abastiment de tots els recursos d'aigua per a consum humà, autopistes... per tenir excusa de més desenvolupament linealment econòmic. Aquí és quan l'home deixa d'esser part integrant del medi ambient i passa a ésser-ne el dominador i explotador.

Un concepte que s'ha de tenir ben clar és el d'espai turístic. El turisme inclou totes les activitats que tinguin incidència en l'oferta turística o que directament o indirecta l'enrevolten.

Hi ha certa confusió, sobretot a l'hora d'aplicar mesures correctores, entre el turisme d'allotjament (hoteler) i el residencial.

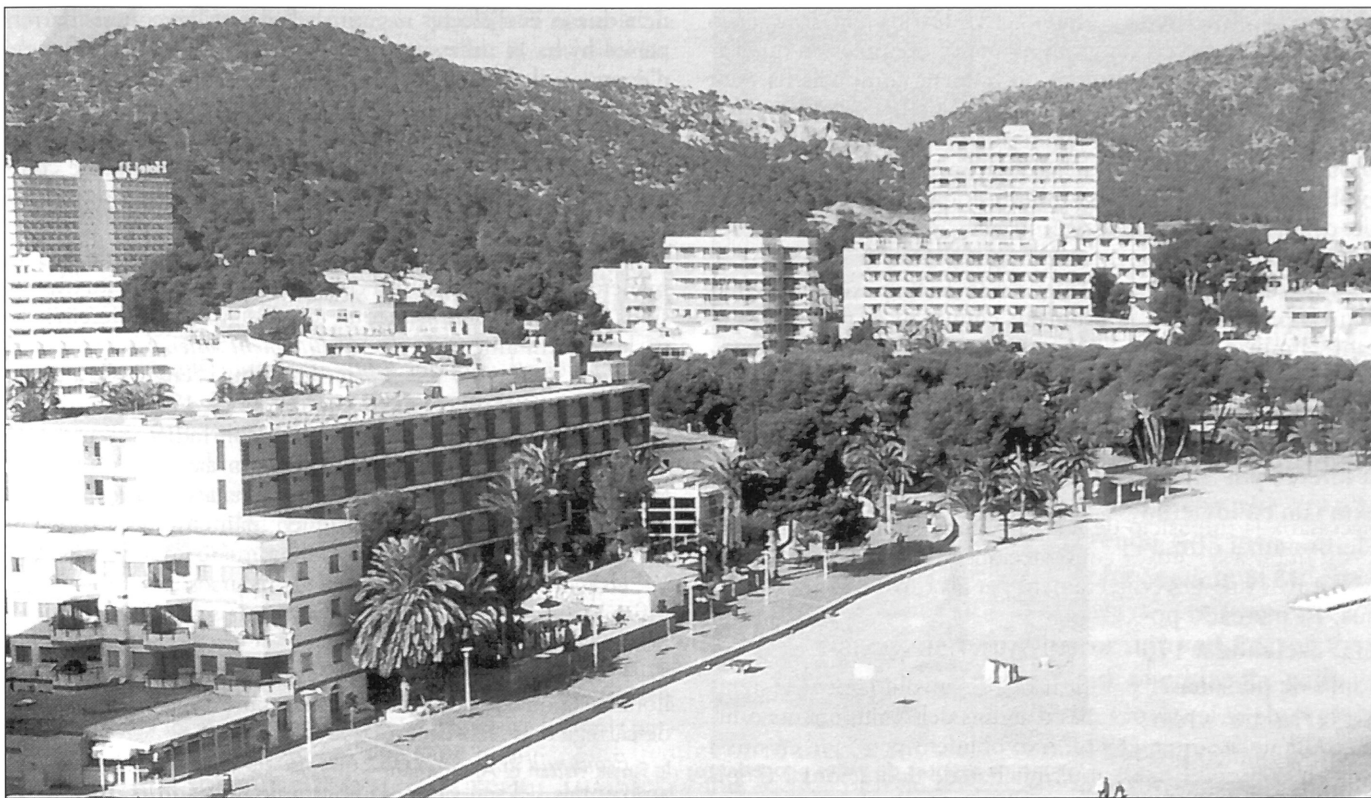
Per als promotors de la construcció l'única oferta que sobra i degrada els espais turístics és l'hoteleria i quan els convé diuen que les residències d'un espai turístic no són turisme. De fet el POOT segueix aquesta línia i únicament penalitza l'oferta hotelera, tant en el creixement com en la seva modernització, cosa que és necessària, però dins un espai turístic tant, o més, degrada i satura l'oferta residencial i complementaria com la d'allotjament.

L'AL21C parla d'espai turístic madur. No crec que sigui el qualificatiu més adequat per a Calvià: jo diria que més aviat es tracta d'un espai turístic saturat, o colmatat segons alguns autors, i en certs aspectes sobresaturat.

El turisme és un gran consumidor de recursos i valors naturals, que no s'han de tenir en compte només per separat i de manera individual, sinó en la repercussió dins el conjunt. En general el consum d'un recurs natural afecta un ecosistema, cosa que poques vegades es té en compte. Els recursos naturals, per tant, han d'esser indicadors o factors limitants del desenvolupament turístic.

El medi ambient no ha de ser un factor o complement de la qualitat turística ni un adornament, sinó que el turisme és una part del medi ambient i en tot moment s'ha de valorar com l'afecta, positivament o negativa. Si el turisme degrada el medi ambient perd també la seva qualitat. És clar que també el medi ambient es pot millorar, i en molts de sentits, però insistesc que no és només paisatge i decorat sinó que és ecosistema complex i la millora aparent d'un factor o sector pot ser perjudici a la globalitat.

A un espai turístic, més important que la seva morfologia, ambientalment pot ser el seu metabolisme urbà, la seva funció s'ha de diferenciar per complet de les altres zones urbanes, ha de predominar el concepte d'oci turístic-vacacional. Arreu hi

(Foto: Calvià. Revista d'Informació Local)

ha espais turístics que han estat engolits pel dinamisme propi d'una ciutat de negocis, perdent el seu caràcter turístic, passant a ser barris pròpiament urbans (la revisió del PGOU de Palma va per aquest camí respecte la Platja de Palma).

L'activitat econòmica turística, entesa com el conjunt de totes aquelles activitats econòmiques dirigides a satisfer les demandes turístiques, presenta una clara interrelació amb el medi ambient que genera externalitats o desequilibris externs. A més de produir una gran demanda d'espai i recursos ambientals genera un important volum de residus.

Encara que com a activitat econòmica pareixi que no té límits, mitjançant la tècnica i l'artificialització, el medi ambient sí que té límits d'estabilitat i d'equilibri. En realitat el turisme dins el medi ambient és «com l'efecte produït per la introducció d'un cos estrany, els turistes, en un ecosistema. L'ecosistema té una determinada capacitat per a assimilar un cert nombre de turistes, però quan se supera el límit hi pot produir una modificació. Això produeix una pèrdua de benestar ja que creixen els costos de congestió» (J. Álvarez i F. Díaz).

En general, el turisme convencional produït fins ara més que d'economia de producció es tracta d'extracció dels béns ambientals, i aquest és un dels punts més importants de reflexió.

2.2 ELS BÉNS AMBIENTALS

Hi ha tot un conjunt de béns que, per no tenir intercanvi dins el mercat, no tenen preu (la qual cosa no vol dir que no tinguin valor). És el cas dels anomenats béns públics, dels recursos comuns i de les externalitats en general (Azqueta).

Des de la perspectiva econòmica el medi ambient reuneix les característiques de bé públic o bé de propietat comuna; és a dir, un bé en el qual no existeix ni rivalitat ni exclusió en el consum (J. Álvarez i F. Díaz), que són les dues propietats fonamentals que caracteritzen els béns públics.

Per a l'economia convencional el terme *propietat comuna* és equivalent a la coneguda frase «allò que és propietat de tots no és propietat de ningú», i aquest concepte de bé lliure ha estat el camí de la sobreexplotació del turisme i l'esgotament de recursos naturals i ambientals.

Molts d'economistes han tractat els problemes ambientals com a conseqüència d'una absència d'uns drets de propietat ben definits i protegits. Són els que arriben a la conclusió que la solució del problema és la privatització del medi ambient i dels recursos naturals (que no en prengui idees Aznar, però).

«Per a l'opció marcadament més mercantilista, la solució d'aquest problema vendria donada per la privatització efectiva de l'explotació d'aquests béns, o més radicalment de la privatització de la seva propietat. El fet però és que l'experiència ha demostrat més la capacitat extractiva dels explotadors empresarials turístics, que la seva visió sostenible del fet turístic. La propietat privada no ha demostrat una especial atenció a mig termini, ni manco ha entès que els béns ambientals turístics són una reserva a mantenir». (Marchena)

No és la propietat comuna del recurs l'origen de les dificultats. L'absència de preu no té per què haver de presentar un problema. Hi ha moltíssimes evidències de col·lectius que

han cuidat els recursos comuns sense dur-los a la degradació ni a l'esgotament; en canvi, hi ha massa exemples en què l'apropiació privada de recursos prèviament comunals ha estat motiu de ruïna i desaparició. (Azqueta)

Hi ha una confusió generalitzada de la identificació entre propietat comuna i l'absència de propietat i lliure accés. El problema amb els recursos comuns és que, en absència d'una llei de regulació per a la seva utilització, apareix la «llei de captura» amb el corresponent risc d'esgotament.

Els recursos naturals, i l'aigua n'és un bon exemple, pateixen els problemes de la propietat comuna i és necessari, per tant, eliminar tanta confusió existent i suggerir l'ús de la propietat comuna com un concepte valuós per gestionar correctament tant els recursos naturals com els ecosistemes (Aguilera 1991).

És necessari, per tant, internalitzar el cost de les externalitats ambientals en el procés de producció turística. És qüestió necessària la imposició de taxes i cànon aplicats a empreses turístiques, a les noves construccions i a les noves activitats dins espais turístics i directament per als turistes visitants.

2.3 EL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

Per a entendre el significat del desenvolupament sostenible hem de fer un petit repàs d'alguns dels components o indicadors de la sustentabilitat. No oblidem però que en quasi tots els conceptes hi ha multiplicitat de definicions i d'opinions divergents, sempre segons els criteris de partida i la pròpia complexitat del concepte.

El primer punt de partida és què entenem per desenvolupament, a partir de criteris ambientals. Segons la definició de les Nacions Unides, «el desenvolupament és un tot, un procés cultural, integrat, ric en valors; abraça el medi natural, les relacions socials, l'educació, la producció, el consum i el benestar».

El desenvolupament econòmic constitueix només, en primer lloc, un procés d'augment del producte social per càpita i, en termes generals, una elevació del nivell de vida i una millora del benestar econòmic de la comunitat. És una visió parcial del benestar, aquell que correspon al consum o a la disponibilitat de béns i de serveis econòmics.

La diferència és que l'economia convencional es desenvolupa fixant com a principals objectius el màxim de la utilitat del consumidor i el màxim del benefici empresarial, l'economia ambiental s'edifica sobre el principi del màxim benestar social. El **nivell de vida** es correspon, en definitiva, amb el nivell de satisfacció que es dedueix dels béns econòmics disponibles, mentre que la **qualitat de vida** es correspon amb el que proporcionen els béns ambientals disponibles, considerant com a tals tots aquells béns existents dins l'entorn natural o social de l'home (González Paz).

La finalitat del desenvolupament (ambiental) és millorar la qualitat de vida humana. El mateix creixement econòmic és part d'aquest desenvolupament, però no pot ser un fi en si mateix, perquè no es pot créixer indefinidament.

Així com en els països en vies de desenvolupament el creixement econòmic és una necessitat urgent per a millorar la qualitat de vida, en els països desenvolupats i en el nostre cas saturat de creixement econòmic-turístic, l'increment de nivell de vida pot ser inversament proporcional a la qualitat de vida (l'increment de l'oferta turística quasi tothom reco-

neix que ja és d'efectes negatius). Per tant, en aquests darrers països hi ha la necessitat de reduir el consum, la utilització d'energia i els impactes ambientals, i alhora proporcionar una qualitat de vida acceptable per a tots.

El **desenvolupament sostenible** és el tipus de desenvolupament que permet satisfer les necessitats actuals sense comprometre la capacitat de les futures generacions per satisfer les seves.

El terme sostenible s'ha emprat confusament de moltes maneres. Fins i tot s'utilitza com si fossin el mateix les expressions *sostenible* i *sostingut*, que tenen significats diferents. Es parla indistintament de *desenvolupament sostenible*, *creixement sostenible*, *utilització sostenible*, etc., com si tenguessin un significat idèntic, i no el tenen.

Creixement sostenible és un terme contradictori en si mateix ja que res físic no pot créixer indefinidament. Els termes, sovint utilitzats, *desenvolupament* o *creixement sostingut* poden ésser insostenibles ja que signifiquen manteniment del desenvolupament (o creixement) que hi ha.

Ús sostenible és sols aplicable als recursos renovables i significa utilitzar-los a un ritme inferior a la seva capacitat de renovació.

El *desenvolupament sostenible* és també equivalent a «la millora de la qualitat de vida humana sense superar la capacitat de càrrega dels ecosistemes que la sustenten.»

Economia ambiental és la que inclou com a factors els béns ambientals i el seu valor, en contra de l'economia convencional, on només hi caben els factors productius que es poden mesurar en termes monetaris i aconseguir l'assignació més eficient (crematísticament) dels recursos naturals dins un mercat lliure.

En cap moment no predic l'anomenat creixement zero (el fantasma de la por per a molts), però hi ha creixements d'activitats sectorials que poden fer insostenible el desenvolupament i que, per tant, s'han de reduir o, en alguns casos, han de créixer. Valga com a exemple la promoció de la construcció, que en molts pocs anys va créixer desmesuradament; tots som conscients que el seu creixement és ara d'efectes ambientals negatius i necessita créixer fins a arribar al nivell d'equilibri compatible amb la sustentabilitat. Alguns retrauen el problema sectorial momentani que això pot representar, però això és una hipoteca social que s'ha de salvar amb alternatives que facin sostenible el desenvolupament i si la promoció (com a negoci) s'ha d'aturar, la construcció (com a activitat), mitjançant la gran tasca de rehabilitació i de modernització, pot seguir i entrar dins un camí sostenible.

3. MESURES I ETAPES

3.1 MESURES IMMEDIATES PER A UN DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

La primera passa ha d'esser un inventari i classificació dels nostres recursos i de quins, com i quan han d'esser factors limitants a segons quins tipus de desenvolupament i també com ha d'esser l'assignació dels seus usos.

No podem parlar de desenvolupament sostenible si no hi ha una ordenació de l'ús del territori, feta amb criteris sustentables.

Si no es regula amb les mesures que siguin possibles la classificació actual del sòl, és quasi impossible la sostenibilitat,

Si no es regula amb les mesures que siguin possibles la classificació actual del sòl, és quasi impossible la sostenibilitat, ja que l'excés de sòl urbanitzable ho fa pràcticament inviable.

S'han de posar en marxa tots els instruments preventius i correctius disponibles per a la millora del medi ambient.

Com a sector més influent, és necessària una correcta ordenació i regulació de l'oferta turística ja que el POOT actualment en vigor (?) fa insostenible el desenvolupament, perquè no és global, és contradictori, no és possible dur-ho a terme, és incomplet, i no serveix per a res, des d'un punt de vista ambiental.

Fa falta un pla hidrològic que contempli l'aigua com un bé públic. Cal que l'aigua tenguí un ús racional i que sigui considerada un actiu social.

I si anam filant arribarem a descobrir molts de factors a corregir necessàriament per poder assolir la sostenibilitat. Per exemple la mateixa PAC (Política agrícola comunitària) aplicada al nostre medi ambient és un factor d'insostenibilitat.

3.2 ESCALES LOCALS I RELACIONS GLOBALES.

En general les agendes locals 21, en base a les recomanacions de la Cimera de Rio i la carta d'Aalborg, són possibles a nivell d'escala local (municipi), però el nostre cas és molt particular per mor del turisme com a activitat dominant.

El turisme local de cada municipi té relació directa amb el dels altres municipis i una gran quantitat d'infraestructures i serveis són d'ús comú, general i imprescindible. Això fa que el turisme tenguí escala global, almanco a nivell d'illa. Mallorca és una àrea metropolitana i la relació comuna de tots els municipis és el turisme.

El desenvolupament sostenible d'un municipi turístic no té gaire sentit, ni efectivitat, sense un desenvolupament sostenible global de tota l'illa; almanco no és concebible un municipi sostenible i un altre que no ho sigui.

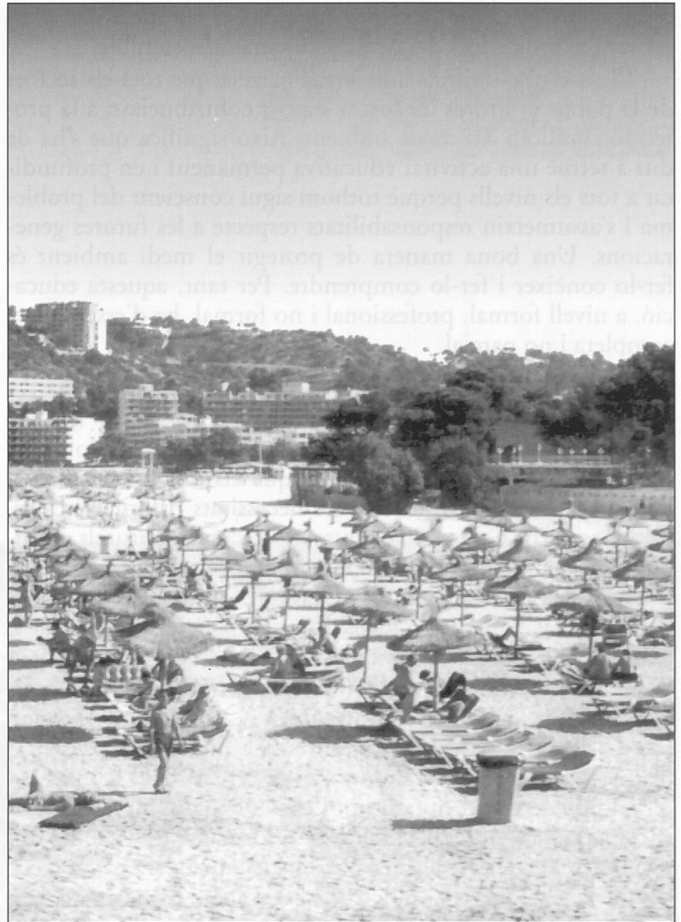
La dependència dels recursos naturals és comuna, l'aigua n'és un exemple, així com l'evacuació dels residus, l'aeroport i els ports de mercaderies tenen una relació comuna i conjunta, el paisatge té relació compartida, etc. Jo diria que Mallorca no té interrupció turística.

Suposem que un municipi està en vies de desenvolupament sostenible, però les relacions supramunicipals, en el nostre cas d'àmbit turístic, i les comunes amb altres municipis, seguissin un desenvolupament contrari. Hi hauria una contradicció òbvia.

Consider que en el nostre cas, l'escala local de l'agenda ha d'esser l'illa de Mallorca, a partir de les aportacions sustentables de cada municipi o, si es vol, una Agenda Insular 21 a partir d'una suma d'agendes locals 21.

Encara que paresqui que només parlem de turisme no hem d'oblidar que sense integrar les relacions dels serveis, de l'agricultura i de la indústria dins el desenvolupament, aquest no pot ésser sostenible.

S'ha de tenir en compte si un municipi, per assolir un desenvolupament sostenible eminentment local, influeix en la insostenibilitat dels altres; és a dir, les externalitats que pot produir.

(Foto: Calvià. Revista d'Informació Local)

3.3 CULTURA, PATRIMONI I EDUCACIÓ AMBIENTAL

El patrimoni i la cultura, referits als que són propis del nostre medi ambient, són unes de les parts més importants a salvaguardar i transmetre a les pròximes generacions. Perquè no semblen factors econòmics es tenen més oblidats com a indicadors de sustentabilitat.

Aquesta és una part del medi ambient, potser de les més delicades, on el turisme més impacte negatiu ha produït.

Per desgràcia encara massa sovint ens trobam amb terroristes atemptats contra el patrimoni arqueològic i, el que és pitjor, amb la poca sensibilitat que hi ha, a alguns sectors, al respecte.

Els béns culturals i del patrimoni són també béns ambientals i com a tals tenen el seu valor, tant ambiental com turístic.

Com a part de cultura, el medi agrari s'ha de mantenir viu i no artificialitzat, i la millor manera és no deixar morir l'agricultura i no degradar gens més el medi rural. La tija de la nostra cultura és a l'interior de l'illa i per contra les zones més culturalment degradades (a nivell ambiental) són les zones turístiques.

El nostre medi agrari culturalment és important, ja que és el resultat qualitatiu de l'explotació agrícola sobre el paisatge, que té una influència important del passat sobre el present. És el conjunt que abraça les ordenacions espacials i temporals i les relacions amb les tècniques i els vincles socials de tot el sistema agrari. Per tant l'activitat agrícola i el seu medi han d'es-

tema agrari. Per tant l'activitat agrícola i el seu medi han d'esser també indicadors del desenvolupament sostenible.

L'èxit d'una política ambiental exigeix que tots els sectors de la població i totes les forces socials contribueixin a la protecció i millora del medi ambient. Això significa que s'ha de dur a terme una activitat educativa permanent i en profunditat a tots els nivells perquè tothom sigui conscient del problema i s'assumeixin responsabilitats respecte a les futures generacions. Una bona manera de protegir el medi ambient és fer-lo conèixer i fer-lo comprendre. Per tant, aquesta educació, a nivell formal, professional i no formal, ha d'esser veraç, completa i no parcial.

3.4 MÈTODES PER A QUANTIFICAR EL VALOR AMBIENTAL

Ja s'ha indicat al principi que el problema dels valors ambientals és que no tenen un preu que els identifiqui dins el sistema de mercat. És una de les necessitats prioritàries a resoldre, que fa necessari incloure els recursos naturals i ambientals dins una economia ambiental, cercant un preu equivalent en termes monetaris per poder avaluar els costos i beneficis del seu ús en igualtat de competència amb aquells que tenen un preu d'intercanvi.

Si no hi ha un mercat comú per als béns privats, per als comuns, tant tangibles com intangibles, es tracta de crear un mercat fictici i descobrir com actuaria l'home en presència d'aquest mercat hipotètic on s'ofereix aquest bé o com es valora, indirectament, mitjançant l'estudi d'algun mercat subrogat. Es tracta d'obtenir la mateixa informació que proporciona el mercat respecte als béns privats (Azqueta).

Hi ha recursos naturals i béns ambientals que tenen un preu pràcticament igual a zero per al productor, la qual cosa pot ser molt rendible per a algunes operacions productives intensives en l'ús d'aquest factor. Això genera un sèrie d'externalitats negatives que poden tenir gran transcendència. Una mesura per corregir-ho podria ser la càrrega d'un preu per la utilització del recurs que inclogui els costos derivats, és a dir, posar un preu a l'externalitat negativa. (Dur aigua amb vaixell des de l'Ebre per a un procés de creixement econòmic-turístic és una externalitat que pagam entre tots els ciutadans.)

Finalment, després del supòsit d'aplicació de criteris, conceptes i totes les mesures correctores possibles, seria necessari encara fer una anàlisi de cost-benefici sobre el desenvolupament turístic, si permet el desenvolupament sostenible o encara es fa necessari corregir certs impactes ambientals. ■

Mateu Picornell
Geògraf

BIBLIOGRAFIA

- AGUILERA KLINK, F. (1991), Algunas cuestiones sobre economía del agua. *Agricultura i sociedad* 59, abril-junio, 197-222.
- (1994), Agua, economía y medio ambiente: interdependencias físicas y la necesidad de menos conceptos. *Revista de estudios agro-sociales* 167, enero-mayo, 113-127.
- ÁLVAREZ, D., DÍAZ PÉREZ, F. (1992), El turismo de masas y su impacto en el medio ambiente: el caso de Tenerife. Comunicació al IV Congreso Nacional de Economía.
- AZQUETA, D. (1994), *Valoración económica de la calidad ambiental*. Madrid, Ed. McGraw-Hill, 299p.
- AZQUETA, D., FERREIRO, A. (eds.) (1994), *Análisis económico y gestión de recursos naturales*. Madrid, Alianza Editorial, 373p.

- BARRY C. FIELD (1995), *Economía Ambiental*. Ed. McGraw-Hill Colombia.
- FRANCO SALA, L. (1995), *Política económica y medio ambiente*. Barcelona, Cedecs Ed.
- GÓMEZ, C. N. (1994), Desarrollo sostenible y gestión eficiente de los recursos naturales. Dins AZQUETA, D., FERREIRO, A. (1994).
- GONZÁLEZ PAZ, J. (1984), *Valoración económica de los impactos. Valoraciones sociales. Curso de evaluaciones de impacto ambiental*. CAIB.
- MARCHENA GÓMEZ, M. (1995), El turismo como consumidor de recursos naturales desde el desarrollo sostenible. Dins BRU RONDA, C. *Agua y espacios de ocio*. Universidad de Alicante.
- MATÍNEZ ALIER, J., SCHLÜMPFMANN, K (1992), *La ecología y la economía*. Madrid, Fondo de Cultura Económica.
- NACIONES UNIDAS (1992), *Declaración de Río*. Generalitat de Catalunya. Departament de Medi Ambient.
- NAREDO, J. M., PARRA, F. (comps.) (1993) *Hacia una ciencia de los recursos naturales*. Madrid, Ed. Siglo XXI.
- OCDE (1994) *La fiscalidad y el medio ambiente*. Madrid, Ed. Mundi-Prensa.
- PICORNELL CLADERA, M. (et al.) (1991), *Turisme i medi ambient a les illes Balears*. Palma, El Tall.
- PICORNELL CLADERA, M. (1995), Morfologia i metabolisme dels espais turístics saturats, llur rehabilitació. Dins *La formació, la rehabilitació i les noves modalitats turístiques: III Jornades de Geografia del Turisme*, octubre 1993, Palma, AGE
- (1995), Gestión ambiental del agua y los trasvases desde al agricultura al turismo en Mallorca. Dins *VIII Coloquio de Geografía Rural. Actas: Comunicaciones*. Jaca.
- (1990), Crisi turística i consciència global. *El Mirall* 36, abril, 6-9
- PSM-Nacionalistes de Mallorca. Secretaria de Medi Ambient (1994), *Penècia de medi Ambient i ordenació del territori*. XII Congrés del PSM-Nac. de Mallorca (No publicat)
- (1993), Al·legacions al POOT (No publicades)
- (1995), *Observacions i suggeriments al Pla Hidrològic de les Illes Balears* (No publicat)
- ROMERO, C. (1994), *Economía de los recursos naturales*. Madrid, Alianza Editorial.
- TAMAMES, R. (1995) *Ecología y desarrollo sostenible*. Madrid, Alianza Editorial.
- UINC, PNUMA, WWF (1995), *Cuidar la Tierra. Estratègies per al futur de la vida*. (Resum) Societat d'Història Natural de les Balears.

NOTA

- (1) Articles d'opinió: Notas sobre Calvià Agenda Local 21, a *Última Hora* 14.7.96; Gente del turismo y otros tema, a *Hosteltur* núm. 29 (juliol 1996). Fuster Lareu és doctor en econòmiques, es dedica a l'estudi i investigació del turisme. És autor de *Turismo de masas y calidad de servicios*.

**CAFÈ
DE SA
PLAÇA** *El cafè de Lluc*

Plaça Pelegrins, 14 • Tel. 51 70 24 • LLUC

FORASTERS

Cada grup social es caracteritza per la seva cultura, que té elements objectius (institucions, tècniques, geografia, demografia, etc.) i elements subjektius (creences). Les ideologies són creences elaborades i els mites són creences espontànies.

Cada societat és, en bona manera, el conjunt de representacions que fa de si mateixa i els mites són, per tant, essencials per a la seva coherència. Sense mites compartits no hi ha societat.

Tot pot arribar a ser un mite si s'uneix al procés de fabulació que el separa de la realitat el procés de valoració que el classifica dins les categories del bé i el mal. Inversament, tot mite pot ser "desmitificat" si és mostrat com una cosa real, amb tota la seva crua mediocritat, lluny de la idealització passada: aleshores, atorgar-li valors positius és propi només d'ingenus. El 31 de Desembre, posem per cas, és un exemple perfecte de mitificació (la victòria, la cristianització, la catalanització, la llengua) i de desmitificació (la mortaldat, el genocidi, la mateixa llengua que ja pot ser un valor negatiu).

Òbviament, és el poder de cada època (el règim) qui vol i pot crear i destruir mites. Els mites parcials (el 31 de Desembre, mite només "catalanista") són una font d'antagonisme social ("espanyols" contra "catalans") i, per això, han de ser destruïts (desmitificats) i substituïts per altres mites que sustentin el nou règim. El nou règim comença realment l'any 1715, però és tan inepte que necessita tres-cents anys per plantejar-se seriosament la substitució dels mites antics. L'Espanya borbònica no comença a ser eficaç fins que incorpora la democràcia, i és ara que l'espanyolisme mallorquí intenta obertament liquidar els nostres símbols nacionals i substituir-los per altres que siguin compatibles amb els nous criteris de valor: la monarquia, l'autonomia, *ser una regió de Espanya*.

Curiosament, hi ha altres mites parcials, potencialment més conflictius, que no motiven més que tímides reaccions de sectors radicals: la Feria de Abril, les *saetas* de setmana santa,

Festa de l'Estendard (Foto: Última Hora)

etc. Però això s'explica per una certa asimetria entre l'estratègia espanyolista i la catalanista: l'ecopacifisme social dels catalanistes propugna igualment la no confrontació i la defensa dels senyals d'identitat, mentre que l'espanyolisme percep aquesta defensa com un atac i reacciona agressivament. El resultat és que el catalanisme recula sense que això eviti la confrontació. Més clarament: molta de gent s'indignaria si un governant regional no visités la Feria de Abril perquè està plena de banderes andaluses, però aquesta mateixa gent troba normal que el govern, tal com ha manifestat, no vagi a la Diada per la Llengua, la Cultura i l'Autogovern perquè hi ha "símbols no mallorquins". Ens han fet arribar en un punt on les quatre barres són ofensives i la bandera andalusa no.

Si abans la llengua era la línia paradigmàtica que separava els mallorquins dels forasters, ara ja hem d'admetre que tant els catalanoparlants com els castellanoparlants es consideren mallorquins, i el govern acaba de crear una nova definició: només és foraster qui es manifesta amb les quatre barres. ■

EL 31 DE DESEMBRE: LA TRADICIÓ NO INVENTADA

La festa de la Conquesta o de l'Estendard com a fet col·lectiu de llarga durada ha tingut diferents interpretacions i ha estat i és una tradició no inventada. Aleshores, d'aquestes interpretacions de les que tot seguit parlaré, hom pot escollir-ne la que s'ajusti més al seu propòsit. I parl de propòsit perquè pressupòs que els historiadors, no els erudits, no ens limitem simplement a la recollida de dades, de fets. Els feim explicatius només quan els enfilam dins un *ordit* teòric que està connectat amb uns interrogants sobre el nostre present. A partir d'aquí vull comentar els articles més avall citats de l'historiador Miquel Barceló en contra de la celebració de la diada del 31 de desembre. Ell addueix unes suposades connotacions bel·licistes i excoents vers els antics habitants de Mayurqa. En primer lloc pens que avui en dia seria forassenyat voler prescindir del llegat musulmà dels illencs, no tan determinant com el català, però que també forma part de la nostra identitat, com ho són els siurells, les tonades de les cançons de feina, les sínies, força topònims, etc... Partint d'aquest supòsit i de què no és la tasca de l'historiador jutjar la història sinó explicar-la, no ens interessa caure en maniqueïsmes tan poc rigorosos com seria idealitzar la societat feudal cristiana o la musulmana. Per això no voldria mitificar una «democràtica» Mallorca cristiana i no feudal però tampoc una paradisiàca Mayurqa sense explotació social, sense esclaus i tolerant amb el mossàrabs. Si fora pueril no admetre que l'acte de conquesta fou una acció violenta, no per això hom pot oblidar la transcendència del darrer poblament sobre la nostra identitat. Aleshores el significat perdurable de la diada del 31 de desembre no és el llaç amb la bandera espanyola concedida per la monarquia centralitzadora, ni el recordatori als esclaus musulmans de qui eren els nous amos, ni les salves d'una tropa espanyola que substituïa amb la Nova Planta el regiment mallorquí. El significat que ha perdurat, malgrat tots els afegits conjunturals, ha estat el de constituir l'origen dels trets més determinants de la nostra personalitat i seguir una tradició popular, mai tallada ni inventada. Sense per això esborrar la història anterior, hem de considerar que des del 1229 hem estat incorporats a l'occident europeu i hem seguit la mateixa evolució.

Vull posar de relleu que ja existeixen uns antecedents de reivindicació de la festa de l'Estendard entre el pensament pro-

gressista del vuit-cents. Em referesc a dues figures de la rellevància de Pere d'Alcàntara Peña i Benet Pons Fàbregues. El primer, significativament, fou un admirador de la Mallorca andalusina a la qual dedicà planes (1870) lloant la seva civilització i el fet que el seu valí sempre hi residís. Criticà, d'altra banda, que molts historiadors en donassin un retrat distorsionat per tal de ressaltar l'epopeia de Jaume I. Nogensmenys el mateix Peña enaltia el govern «patern i liberal» d'aquell rei i de la dinastia mallorquina, considerant la bondat de les Franqueses, base de la prosperitat del regne. No es pot negar que Peña quan intentà explicar les causes de les Germanies fou incisiu i parlà d'explotació feudal, és a dir, no mitificà aquella societat. El caràcter progressista de l'autor d'aquell discurs sobre les Germanies es posà de manifest en la vindicació que feia de la bandera mallorquina, enarborada pels agermanats i ara pels republicans i que ell volia veure onejar, simbòlicament, al castell de l'Almudaina, com a símbol de «la pau, de la civilització i de la fraternitat de l'univers». Idò aquest mateix autor, al qual mai no podríem acusar de bel·licista ni d'etnocèntric, fou l'admirador i reivindicador de la festa de l'Estendard, com posà de manifest publicant el 1896 el seu poema «La Colcada», ple d'admiració nostàlgica per l'assumpció popular d'aquella celebració, però també d'esperança en el seu reviscolament, com es posa de manifest en el darrer vers quan la nina contesta: «—Sí que tornarà padrina! Sí que tornarà!». I Peña, que fou un gran amador i recopilador de les tradicions populars, destacà en aquell poema precisament el caràcter de tradició i festa popular que tenia la celebració.

El republicà federal Benet Pons Fàbregues tingué una postura més matisada sobre Mayurqa. Així, d'una banda el 1919 lloava d'entre els diferents episodis històrics que mostraven la independència dels illencs, que aquests durant la dominació islàmica rompen la submissió als emirs de Dénia. I l'historiador s'hi implicava fent servir la primera persona del plural. D'altra banda Pons (1907) interpretava la Conquesta com el xoc d'una civilització moderna, la catalana, contra una altra, la musulmana, que havia esdevingut estacionària. En un altre lloc (1917) argumentava que a Mallorca la primera dominació islàmica constituï una civilització i que a la vegada s'havia mostrat tolerant amb els mossàrabs. Però que aquella civilització havia estat destruïda pel fanatisme i la manca de cultura

Festa de l'Estendard (Foto: Última Hora)

dels almoràvits i almohades, intolerants amb els illencs cristians. Un historiador i polític com Pons, que reivindicava la cultura (1919) en nom de la tolerància, la llibertat, l'equanimitat, la ciència i el progrés, era alhora un admirador de la tradició. D'entre les tradicions mallorquines apreciava la festa de l'Estendard, a la qual dedicà part del seu estudi sobre la bandera de Mallorca (1907). Allà recomanava a l'ajuntament de Palma que adoptàs la bandera del rei Sanç, però que a la vegada reconegués la senyera catalana com el símbol de la incorporació, gràcies al rei en Jaume, a la civilització llatina i com ensenya de la casa reial. Miquel Ferrà, quan lloava Ramon Llull, a qui qualificava d'«heroi nacional del nostre esperit» (1915), dedicava un apartat al reconeixement de llurs arrels aràbigues. Parlava de brillant civilització referint-se a aquella cultura i reconeixia que en el temps de Llull les alquerries eren encara cultivades per mans aràbigues. Idò bé, Ferrà a la significativa conferència «Mallorca i la nacionalitat catalana» (1909), definia la pàtria com «aquell poble vivent d'on som nascuts i qui ens ha donat la seva sang, la seva llengua, la seva ànima, totes aquelles coses que fan que nosaltres siguem nosaltres i no siguem uns altres», i òbviamment considerava els mallorquins «fills del Rei En Jaume» (1909, p.p. 120 i 122).

Després d'haver vist com la festa de l'Estendard fou lloada per alguns pensadors progressistes sense que la considerassin ni en ressaltassin valors racistes, voldria ara remarcar-ne l'interès antropològic, de perdurabilitat i d'evolució d'una tradició. Però també d'autoestima, reconeixent els seus orígens que li donà històricament el poble mallorquí. És a dir, la tradició popular i l'elaboració del mite, com a fet històric i en el cas de Jaume I, no té perquè haver de tenir connotacions cíviques

negatives, tant si el 31 de desembre foren els musulmans els agredits, com en el cas de les festes dels moros i cristians de Sóller i Pollença que en foren els agressors. D'altra banda, podem negar que pertanyem a la nació cultural catalana perquè en fórem incorporats per una conquesta violenta? I els habitants de l'Alguer, ¿els hem de recomanar que s'italianitzin perquè ells són descendents d'uns invasors catalans que expulsaren d'aquella ciutat els antics pobladors sards?

Als historiadors socials el que ens ha d'interessar, com diu Pierre Vilar (1995), no és tant el desmitificar el mite, sinó com i per què es forma aquest, la història del mite, la necessitat social que el crea. I crec que hi ha nombroses proves de què el poble mallorquí mitificà el rei Jaume I i la seva festa. No altra cosa és la petjada que d'aquell rei trobam a la literatura popular, rondalles, gloses, però també a la toponímia. El poble ha servat una memòria històrica de quin era el seu origen, atribuint-lo al rei en Jaume i als catalans que l'acompanyaven. Però també el va mitificar perquè era el referent més recordat contra el feudalisme dels nobles. No hem d'oblidar que els habitants de Santa Margalida, davant la refeudalització del XVII, recorrien al rei reclamant-li el continuar baix jurisdicció reial.

No val l'explicació messiànica de què certs intel·lectuals posseeixen el talismà de la racionalitat enfront d'un poble que té mites i segueix tradicions perquè està idiotitzat. Ja l'historiador Ricard Vinyes (1994) contestà al seu col·lega Josep Ma. Fradera que si les classes populars han participat del catalanisme no ha estat per inhalar l'opi nacionalista que li ha subministrat la burgesia. Aquesta interpretació respon a una concepció de la història que nega a les classes populars el caràcter

Miquela Lladó recitant *La Colcada*, de P. d'A. Peña (Foto: Última Hora)

de subjectes històrics, obsessionada només per la història institucional o de la burgesia. Si Barceló no vol fer història només de les èlits, escudant-se en un fals racionalisme setcentista, hauria de tenir en compte les aportacions de Thompson, en aquest sentit. Aquest historiador va saber reconstruir com les classes populars angleses anaren formant la seva pròpia cultura i expressant-la mitjançant el substrat bíblic que ancestralment posseïen i manifestant-la a les festes, cerimònies, etc..., sovint promogudes pel poder, és cert, però incorporant-ne la seva pròpia interpretació del món. Ensenyança aquesta que hom hauria d'aplicar al cas mallorquí de la Colcada. En un altre ordre de coses Barceló es reclama seguidor de l'historiador anglès Hobsbawm i en concret del seu llibre «The Invention of Tradition», sense tenir en compte que aquest autor no ha estat tan respectuós amb les tradicions britàniques, no angleses, ja que les confon. El seu col·lega Thompson sempre va voler aclarir que ell reconeixia que els seus estudis es referien als treballadors anglesos, en els quals no es podia identificar amb els britànics. Justo G. Beramendi (1996) ha reconegut que Hobsbawm no ha estudiat les tradicions reals, no inventades. A més, d'entre les tradicions nacionals, l'historiador anglès només ha escollit les creades per l'estat. D'altra banda, Beramendi afirma que la tradició té diferents valències i en concret n'hi ha dues que m'interessa destacar perquè Barceló les fica al mateix sac: la valència conservadora/reaccionària i la valència transformadora/progressista. Així Miquel Barceló afirma (1995): «La diferència entre ideologies nacionalitàries defensives i agressives és tan sols d'avinentesa històrica». Acaba fent una afirmació recurrent, «el feixisme és sobretot una exclusió pels «orígens» d'altri», i és aleshores quan ell *amaneix* això amb el seu convenciment de què no es poden identificar els orígens i la identitat d'un poble i que el seu intent és excloent, com el feixisme. Per a posar finalment el *fermall* del confusionisme, tot advertint del perill de reivindicar la identitat per no caure en el feixisme, ja que segons ell tot això es basa en la irracionalitat. Sembla que

el nostre historiador no distingeix entre la nació ètnica (tradicional) i la nació cívica (liberal), aquesta darrera és justament integradora amb l'altre, ja que aquest només necessita acceptar i adoptar la llengua i la cultura de la societat acollidora, independentment de l'origen de l'individu. Tanta por a la irracionalitat, a la passió, a la projecció política que ell mescla amb el sentiment de pertinença. Però Barceló també s'apassiona amb el món musulmà, s'hi identifica i tot són lloances. Molt bé, mentre ens aportis nous coneixements d'una part del nostre passat i mentre no es perdi el rigor. Ell no és postmodern, en el sentit que li dóna Pierre Vilar (1995, p. 19), de ruptura amb, i de condemna de, la política. Ara bé, el que no és lícit és que faci una condemna de tots els que s'apassionen per altres temes, i de fer-ho en nom d'una suposada «racionalitat» o fredor que, d'altra banda, ell no comparteix. Jo entenc que és lícit cridar a la racionalitat només quan hi ha el perill de reivindicar uns valors, extrets de fets passats, incompatibles amb el codi humanista i democràtic, conquesta de la civilitat. Per això cal analitzar els fets històrics, com la Conquesta, sense sublimacions i sense sentir-nos culpables, perquè nosaltres no hi érem. El que es reivindica és continuar amb una tradició no inventada i despüllada de qualsevol connotació antihumanitària. Perquè continua essent vàlid allò de qui perd els orígens perd la identitat. ■

Isabel Peñarrubia i Marqués

BIBLIOGRAFIA

- BARCELÓ, M. «¿Cómo conmemorar conquistas?». *El País*, 7 de gener de 1995.
- Ídem. «Com commemorar conquestes. Bandera victoriosa». *El País*, 4 de gener de 1996.
- BERAMENDI, J. G. «Les valències de la tradició. El cas del galleguisme». *L'Avenç*, núm. 204, juny 1996.
- FERRÀ, M. «Mallorca i la nacionalitat catalana» dins *Conferències sobre Regionalisme*, Palma 1909.
- Ídem. *Ramón Llull. Valor Universal*. Palma 1915.
- HOBSBAWM, E. «Introduction: Inventing Tradition». *The Invention of Tradition*, edited by E. Hobsbawm and T. Ranger. Cambridge 1983.
- PEÑA, P. d'A. *Consideraciones sobre el levantamiento de los Comuneros de Mallorca, llamados Ajermanats, que tuvo lugar en 7 de febrero del año 1521. Escritas de orden del M. I. Ayuntamiento de Palma, con motivo de la colocación del retrato de Juan Crespí, su iniciador, en el salón de sesiones de la Casa Consistorial, y la de una lápida que conmemora este hecho; por el cronista general del Reino de Mallorca P. de A. Peña*. Palma 1870.
- Ídem. «La Colcada». *El Mosaico*. Felanitx 1896. tom I.
- PONS FÀBREGUES, B. *La bandera de la Ciudad de Mallorca. Fiesta de la Señera. Dictámenes emitidos por orden de Excma. Corporación Municipal, y publicados por su acuerdo*. Palma 1907.
- Ídem. *La Carta de Franquesa del Rei En Jaume I constituint el Regne de Mallorca*. Palma 1917.
- Ídem. «El dret foral i l'autonomia», 1919, reproduït per A. Morro i S. Serra *L'esquerra nacionalista a Mallorca*, Barcelona 1986.
- THOMPSON, E. P. *La formación de la clase obrera en Inglaterra*. Barcelona 1989, toms I i II.

LA HISTÒRIA, MEMÒRIA COMPARTIDA

La consideració de ciència social que té avui la història la deu a la Il·lustració de la mà de la qual entrà en el món de les institucions educatives i científiques. Des de la segona meitat del segle XVIII, els historiadors ens hem preocupat per formar-nos amb l'auxili de models —dels quals el marxista seria el més exitós— que tenen l'objectiu de possibilitar una anàlisi crítica de la realitat. Aquesta és una història, la història científica i del debat que és la dominant en el món acadèmic i així ha de ser, encara que el món de l'alta investigació té dificultats per fer-se entenedor entre el gran públic.

Tota la producció científica que generen els centres d'estudi i els departaments universitaris se sol torbar anys a arribar als manuals o als llibres de text escolars perquè encara no hem trobat la fórmula que ens permeti connectar producció científica i demandes culturals. Així s'esdevé que, en moltes ocasions, els grans divulgadors de la història no són historiadors amb formació acadèmica ni viuen del seu treball com a tals. Pel cas mallorquí Josep Sureda i Blanes seria l'exemple més reeixit d'aquesta segona meitat de segle.

Amb això vull dir que probablement hi ha dues definicions pel terme història; una de científica, que seria la que la identifica amb l'anàlisi i interpretació de les realitats socials, i una altra de més popular, que és el fet de compartir una memòria.

I què és compartir una memòria? Molt senzill: reconèixer uns referents, que poden ser el territori, la llengua, la toponímia, els monuments, els personatges, els paisatges,... i atribuir-los un significat sinó igual almenys molt semblant. Quan un col·lectiu, davant un mateix referent hi associa el mateix significat podem dir que ens trobam davant un col·lectiu cohesionat perquè tots els intercolutors entenen el mateix en trobar-se davant el seu sistema de referències.

La historiografia francesa ha batiat aquest sistema de referències com els *llocs de la memòria*, un terme que em sembla apropiat per referir-se als mites. La qüestió a debatre és si avui els mites tenen algun sentit puix gaudeixen de bona consideració en parlar del món clàssic, però en canvi són rebutjats en voler-se aplicar a societats més contemporànies, suposadament més racionals que la presocràtica però que segueixen consumint ídols, ara més vinculats als fenòmens de masses que no a la literatura. La mala premsa dels mites vé de l'abús

Recitació de *La Colcada* (Foto: Última Hora)

que en va fer la historiografia romàntica i al fet que alguns mites fossin *inventats* al llarg del vuit-cents. Qui fa aquestes crítiques oblida que els mites són, en bona part, el resultat de necessitats socials que en el seu moment compliren una funció. Potser la crítica més encertada seria la que veu l'ús del mite com a catalitzador de valors antidemocràtics, però si el mite es posa al servei d'uns altres valors —com els que representa Robin Hood o Guillem Tell, per exemple— segur que ens podríem posar d'acord sobre la seva utilitat.

Fa mal parlar de mites a les acaballes d'aquest segle quan molta de la nostra formació universitària s'ha basat, precisament, en la crítica als mites. Si ara volguéssim fer un inventari dels mites de la història de Mallorca sortirien el rei En Jaume, Jaume III, els agermanats, la Carta de Privilegis i Franqueses, Cabrit i Bassa, la beateta, Ramon Llull, ... Com podeu veure la gran majoria d'ells són medievals i religiosos perquè en la difusió d'aquests mites hi tengué molt a veure la historiografia romàntica desenvolupada al llarg del segle XIX i primers anys del segle XX en el seu afany per difondre referents fundacionals i catòlics a una societat que canviava i s'anava secularitzant.

No són aquestes les necessitats d'avui perquè els conflictes, les confrontacions d'idees, són diferents. Si al segle XIX els conflictes estaven en una societat que s'esvaïa i una altra que neixia, actualment el conflicte està en la cultura. Hi ha una cultura dominant, que és la de l'universalisme disfressat d'espanyolisme, la rendibilitat mesurada en valors econòmics competitiu, l'entronització de l'individualisme, la promoció del bilingüisme entès com a renúncia del minoritzat, el malbaratament de recursos, i es tracta d'una cultura d'ampla difusió, amb un gran aparell publicitari al darrera.

La resposta, la resposta intel·lectual que pot generar el món del pensament historiogràfic, està en la definició i difusió dels mites propis que s'oposin a aquesta invasió, una invasió que tristament tenim molt interioritzada. Vegem alguns dels referents històrics que, convenientment divulgats i destacant-ne els valors positius i contemporaneïstes, poden ser usats avui per conformar una mitologia que pugui resultar atractiva:

- La hidràulica musulmana i l'obsessió per l'aprofitament de l'aigua.
- El rei En Jaume com a mite fundacional que podem compartir amb valencians i catalans. No de bades el nacionalisme valencià l'ha adoptat en haver de batiar el seu Bloc de Progrés.
- Jaume II com a monarca ordenador de l'espai insular i impulsor dels grans monuments gòtics.
- Jaume III com a impulsor cultural i mecenes.
- La Carta de Franqueses i Privilegis com resposta legislativa a unes necessitats molt concretes.
- La cartografia medieval com a producció científica de primer ordre per donar resposta a les necessitats de la navegació i de reconegut prestigi internacional.
- Els agermanats com a reivindicadors de la justícia social, contraris als abusos dels poderosos i ansiosos de la regeneració.
- L'arquitectura tradicional per la seva imbrincació en el territori.
- El fuster Pere Pellicer que, en temps de forta senyorialització, demanà reducció de taxes.
- El comfiter Lluç Pons, conegut també com Lluç de la Meca, irreverent amb els senyors i funcionaris forasters del segle XVIII.
- L'arxiduc Lluís Salvador, el primer turista que ens retratà i ens estimà.
- Emili Darder, exemple de batle modern que amb una gran sensibilitat social construï escoles, es preocupà de la higiene pública i morí víctima del totalitarisme.

Són, com es pot veure, mites que es refereixen a persones, legislacions, monuments dels quals se'ns destaca valors molt aprofitables dins un sistema democràtic per una comunitat que té un projecte de vertebració nacional per dur endavant. No es pretén que siguin sols una eina de coneixement del passat, sinó també una eina per criticar les formes d'alienació cultural destacant-ne la seva solidaritat, generositat, arrelament i modernitat. ■

Antoni Quintana

Bar Restaurant

CA S'AMITGER

ESPECIALITAT EN MENJARS MALLORQUINS

07315 LLUC (Mallorca)

Tel. 51 70 46

FORTEZA
Roca **TOBAJAS**

FORTEZA TOBAJAS, S.A.

Distribuidor de Cambres de Bany,
Calefacció i Aire Condicionat

Roca

Exposició i oficines:

31 de Desembre, 22

Tels. 29 60 01 - 29 47 95 • Fax 75 93 16
07004 Palma - Mallorca

Magatzem i venda:

Nicolau de Pacs, 15

Tels. 46 28 34 - 46 15 49 • Fax 46 29 69
07006 Palma - Mallorca

MITES

Els membres de l'espècie humana són fonamentalment imitadors, necessiten uns punts de referència per seguir, uns exemples de conducta per imitar, admesos col·lectivament. Així s'entén la cultura, un conjunt de pautes de conducta, uns elements amb els quals els membres d'un grup s'identifiquen, de manera prou forta per garantir la seva reproducció o transmissió entre generacions. Però, en la ment humana, i dels grups humans, també es materialitzen les conductes rebutjables. I tot aquesta representació es fa mitjançant personatges, individuals o col·lectius, fets i qualsevol cosa que hi tenguí relació, que anomenam mites.

L'àmbit de relacions humanes que defineix una cultura s'expressa, doncs, amb uns mateixos mites, amb un mateixos universos simbòlics. S'associen uns significants, dates, persones, fetes, objectes, llocs, etc., coneguts per tot un grup humà, amb uns significats compartits per aquest mateix grup humà, significats que tenen relació amb els elements necessaris per a la vida col·lectiva (lleialtat, col·laboració, solidaritat, amor al país, etc.), i aquest grup es defineix per aquesta associació.

Els mallorquins han tengut la seva mitologia històricament. Avui en dia, el canvi principal és la presència abassegadora dels mitjans de comunicació, la majoria difusors de mitologies i universos simbòlics pertanyents a altres pobles o interessos forans. Al seu costat tenim un sistema d'ensenyament que tampoc socialitza els nostres infants i joves introduint-los en els mites del seu país.

Per entendre en tot el seu abast la importància dels mites basta de veure com han estat fomentats i difosos per les principals institucions de la història, amb l'Església catòlica en primer lloc. Els processos de beatificació i tot allò que en deriva i que es condensa en el santoral n'és una bona mostra (culte, imatgeria, difusió de les vides de sants, festes).

Però hi ha un punt de contacte entre aquesta mitologia cristiana i la laica: els patrons dels països i de les poblacions.

Les Balears s'han identificat històricament amb els seus propis mites. Molts es presentaven en unes pintures, que s'exposaven el dia 31 de desembre a la façana de la Casa dels Jurats de Mallorca, com la de l'actual Ajuntament de Palma, on es conserven algunes, com el retrat de Jaume I, que encara s'hi exposa aquest dia, i aquesta de l'enterrament de Ramon Llull.

(Foto: R. Sánchez-Cuenca)

Així, Mallorca ha tengut i té els seus patrons, que han anat canviant, o augmentant, durant la història, generalment com a protectors efectius de la col·lectivitat: santa Praxedis i sant Pere Nolasc, patrons del Regne (el segon, des de 1643), el sant Àngel Custodi i sant Sebastià, patrons de Palma; sant Alonso Rodríguez...

L'any 1405, la noblesa havia demanat que el dia del patró de la cavalleria, Sant Jordi, fos festa a Mallorca i el rei Martí l'Humà ho concedí al cap de dos anys.

Un cas especial de mitificació és el de Cabrit i Bassa, incorporats l'any 1501 al breviari mallorquí pel seu martiri per Anfós el Liberal a causa de la seva lleialtat al propi rei (Jaume II) i que varen arribar a tenir un quadro a la capelleta depe-

nent de la Universitat que hi havia a la Porta Pintada (i recordem que en aquesta Porta se celebrava el principal cerimonial de la festa de l'Estendard). Aquest culte va aparèixer en temps dels Àustries i, igualment com la remitificació de Jaume I, va ser una resposta als atacs castellans a la sobirania de les Balears. Naturalment, hagué de ser de l'àmbit castellà, presentat per Felip IV de Castella, encara que nat a Castro Urdiales (Biscaia), el bisbe que prohibí el culte a Cabrit i Bassa: el franciscà Juan de Santander (1631-1644).

No cal dir que el gran mite religiós i científic va ser Ramon Llull. Així com l'històric va ser i és el rei En Jaume I. En el cas d'aquest, el mite es materialitzava en la Porta Pintada o de la Conquesta, la cimera reial i les armes que se li atribuïen, exposades el 31 de desembre, en les potades del seu cavall que el poble mallorquí veia en molts de cocons d'arreu de l'illa, etc.

Antoni Furió va publicar el segle passat l'obra *Martirologio para las islas Baleares y Pitiusas* (1850) que constitueix un recull de mites cívico-religiosos mallorquins, al voltant del calendari.

L'univers simbòlic oficial mallorquí, amb relacions amb l'àmbit laic i el religiós alhora o formant part sols del laic, històricament es materialitzava, des del segle XVI, en l'exposició en les festes assenyalades a la façana de la Casa dels Jurats de la ciutat de Mallorca dels retrats dels personatges històrics i fills il·lustres i de les pintures de fets històrics notables (per exemple, l'execució de Cabrit i Bassa) de la mateixa Casa dels Jurats i manllevats. Presidia l'exposició el retrat del rei En Jaume des de 1591, com a mínim. Procedeixen d'aquesta exposició avui en dia la dels retrat del rei En Jaume el dia 31 de desembre i de Ramon Llull (des de 1622, com a mínim) i de sant Sebastià el dia de la seva festa.

Aquesta llista dels reis, herois, sants i altres personatges mallorquins dignes d'admiració finalment s'anà ampliant amb la proclamació dia 31 de desembre dels fills adoptius i fills il·lustres de la ciutat de Palma, amb la incorporació del seu retrat a la galeria de la institució.

Destruïts l'any 1894 a l'incendi de la Sala molts d'aquells retrats i pintures de gènere històric (se n'hi varen cremar 57) i amagats de la vista popular a la sala de sessions de l'Ajuntament els que se salvaren i els nous, aquell gran retaule patriòtic va deixar d'exercir la seva important funció didàctica.

Un altre gran element de socialització, de difusió de la nostra mitologia, era el sermó de l'Estendard, que tenia més influència quan es feia fora de la murada, durant la desfílada del 31 de desembre fins a la Porta Pintada, ja que quan es va fer a l'acabament dins la Seu ja no degué congregat tanta gent.

La situació actual de **dinomia**, com la defineix Saville-Troike, es caracteritza per la superposició damunt el nostre univers simbòlic (fets, personatges, obres i monuments de la nostra històrica col·lectiva i del present) d'uns altres d'externs que tendeixen a arraconar el nostre en l'oblit, primer fent-nos creure que els externs són també propis nostres i després, que fins i tot són més importants, ja que són dominants. Tot això és el resultat d'una política cultural i lingüística determinada, aplicada a través dels mitjans de comunicació i de l'ensenyament i basada en el seu control i/o propietat.

Ens fa falta, per tant, tenir mitjans de comunicació propis o controlats en benefici del nostre país, per difondre el coneixement del nostre univers simbòlic, com a punt de referència ètic, històric, plàstic, etc., col·lectiu, no n'hi ha prou amb una TV3 massa localista.

Però ens fa falta també recuperar els mites arraconats no fa gaire o oblidats fa més temps. Exactament com assegurar el coneixement per la nostra gent dels fets, obres i personatges recents de valor col·lectiu.

En aquest sentit, tenim un exemple en el segle passat, quan els primers ajuntaments progressistes incorporaren uns nous herois populars més d'acord amb el temps a la galeria de retrats de personatges il·lustres de la ciutat, concretament els dos principals caps de la Germania de Mallorca, Joanot Colom (1841) i Joan Crespí (1870), a Colom també li dedicaren primer el carrer que s'obrí davant l'Ajuntament i, després, la plaça de la Porta Pintada, absorbida durant la Guerra del 1936 per la d'Eusebi Estada, anomenada «plaza de España» pel règim franquista.

Desapareguda la dictadura franquista, els ajuntaments democràtics han reconegut com a dignes d'admiració les obres del batle Emili Darder, afusellat pels franquistes, i de Gabriel Alomar i Villalonga, mort a l'exili durant la dictadura, a més d'altres personatges que han fet aportacions al patrimoni col·lectiu balear. Totes les víctimes, en conjunt, del feixisme a Mallorca i a l'exili mereixen un record.

"SA NOSTRA"

Obra Social i Cultural

Retrats imaginaris d'Aníbal i de l'infant Ferran o Ferrando de Mallorca, personatge de vida novel·lesca, conqueridor del Peloponès, de la col·lecció de la dinastia mallorquina i de fills il·lustres de les Balears, encomanada pels Jurats l'any 1623 (Fotos: R. Sánchez-Cuenca)

Queden, però, pendents de reconeixement i/o de difusió de la seva obra i personalitat altres mallorquins il·lustres. Per exemple, els mallorquins de religió hebrea, presents ja a Mallorca abans de la conquesta catalana, que són un exemple de fidelitat al seu grup en morir per la seva religió.

Més modernament, Josep Tarongí i Cortès, que lluità per la igualtat amb els altres mallorquins dels descendents d'aquells perseguits i que féu una important aportació a la normalització de la llengua catalana. Aquest grup de mallorquins ha estat dels que han deixat més coses a Mallorca, especialment amb el seu protagonisme durant la Renaixença, fins al punt que, amb Marià Aguiló, la dirigiren durant un bon període a Catalunya.

En relació amb els jueus mallorquins, no es pot oblidar l'escola mallorquina de cartografia, que espera un reconeixement, aprofitant la conservació de la tàpia que tancava el Call on vivien, en el carrer de Sant Alonso, on s'hauria de posar una làpida d'homenatge. I en relació amb els cartògrafs, també els grans navegants, viatgers i mercaders mallorquins medievals, que arribaren a la Xina i al golf de Guinea, passant per les Canàries.

El Llibre de Consolat de Mar i l'aportació mallorquina a l'obra haurien de conèixer-la tots els balears, així com l'existència dels consolats de catalans, en el sentit genèric del nom, i els de mallorquins.

Els nostres grans pintors medievals i les seves obres principals haurien de ser coneguts per tothom (quantes persones en podrien anomenar sols un?). Igualment els nostres escriptors i arquitectes, començant per Guillem Sagrera. Tothom hauria

Retrat del capdavanter agermanat Joanot Colom, encomanat per un ajuntament progressista amb la gramalla, símbol secular de les autoritats mallorquines.

Amb els canvis i ideològics del segle XIX aparegueren mites alternatius als de l'Antic Règim, com els dels capdavanters de la Revolta dels Agermanats, precedent de la Revolució Francesa. Retrat de Joan Crespi, afusellat en efígie durant el règim franquista i restaurat posteriorment.
(Foto: R. Sánchez-Cuenca)

d'aprendre a l'escola les característiques del gòtic català, que és el de les esglésies i palaus gòtics mallorquins.

La destrucció de la fesomia de tants d'edificis, urbans i rurals, només és el resultat de la ignorància de la població mallorquina de l'estil que els havien donat els nostres avantpassats i que hem de conservar com a senya d'identitat. Aquest estil, de vegades amb particularitats locals, és un element cultural inalienable i que cal fer conèixer urgentment a través dels centres d'ensenyament i de campanyes en els municipis.

Mereix un record el conjunt de la població balear que va resistir el setge dels atacs turcoberberescs durant els segles XVI i XVII, fortificant les cales i possessions de la marina. Tothom hauria de conèixer les talaies i els **guaites i talaiers**. Especialment, mereix ser recordada la confraria de pescadors que va construir l'any 1513 una galera per defensar Mallorca dels atacs turcoberberescs, davant la vergonyosa ineptitud de les autoritats i de la monarquia.

Finalment, mereixen un record els naviliers, mariners i mestres d'aixa mallorquins que uniren les nostres illes amb els ports mediterranis i americans. La millor manera de difondre el seu coneixement seria la creació d'un museu nàutic i de les arts de la mar.

Un personatge històric de vida prou novel·lesca per als gusts d'avui i que els mallorquins haurien de conèixer més és

l'infant Ferran o Ferrando de Mallorca. Relacionat amb ell i amb totes les Balears, cal reforçar també el coneixement entre nosaltres de la del cronista Ramon Muntaner.

Cal difondre a més el coneixement de totes les institucions que constituïen l'autogovern en què s'exercia la sobirania del Regne de Mallorca, començant pels millors aspectes de la Carta de Franquesa donada per Jaume I.

Entre aquestes institucions hi havia l'anomenada **taula**, institució que consistia en el fet que els càrrecs oficials (mostassaf, etc.), quan deixaven el càrrec, havien de respondre públicament a totes les reclamacions i queixes pel desenvolupament de la seva activitat i respondre'n econòmicament amb una quantitat de diners depositada en prendre possessió del càrrec.

Cal fer conèixer l'exèrcit mallorquí basat en la participació de la població en la defensa del seu país, del mateix estil que la de Suïssa avui en dia (participació que explica la força del oficis o gremis en les Germanies), i l'actitud dels artillers mallorquins que el 1715, després de la capitulació de Mallorca, abandonada pel seu rei i aliats, renunciaren a integrar-se en l'exèrcit borbònic.

Presentes ja en els noms dels carrers d'un polígon industrial mallorquí, els nostres oficis o gremis també haurien de ser coneguts. Igualment, els personatges que varen fer innovacions tècniques en les diferents activitats professionals, com Bartomeu Calafat i Jordi Caldentei, implantadors de la impremta a l'illa, o els ebenistes mallorquins del segle passat. Igualment, de la pagesia hauria de ser ben conegut Jacint Antoni Fontanet, autor de l'*Art de conrò* (1747), que modernitzà les tècniques agrícoles.

Els personatges principals de les rondalles populars haurien de ser sempre presents entre el nostre poble. En aquest sentit, també és urgent la difusió del coneixement de personatges com Francesc Bonafè, Andreu Ferrer i Ginard, Rafel Ginard i Baltasar Samper.

Els nostres grans músics també haurien de ser coneguts per tothom, com Baltasar Samper, Joan M. Thomàs, etc. Exactament com els nostres historiadors, des de Binimelis a Quadrado i, entre els desapareguts darrerament, Josep Mascaió Pasarius.

Però cal reforçar també el coneixement d'altres personatges i de la seva obra com Marià Aguiló, Miquel dels Sants Oliver, Gabriel Alomar i Villalonga, i, en conjunt, de tots els homes i dones que han fet aportacions al nostre país, ignorats per la població fora de la dedicatòria d'algun nom de carrer.

Bartomeu Ferrà com a capdavanter en la lluita per la protecció del nostre patrimoni monumental i artístic, mereix ser esmentat d'una manera especial. Antoni M. Alcover, com a apòstol de la llengua i recollidor de les rondalles mallorquines, entre altres obres, sempre serà un personatge que, també amb els seus defectes humans, haurà d'ocupar un lloc preferent entre les imatges dels mallorquins.

I finalment, la figura històrica que sempre haurà d'ocupar el primer lloc i amb qui s'haurien d'identificar tots els nostres compatriotes és la de Lluç, pel seu racionalisme, per la voluntat d'enteniment, per l'aportació a la nostra cultura i a la nostra llengua i a la cultura mundial i per continuïtat històrica. ■

Antoni I. Alomar i Canyelles

LA «SALUT NACIONAL» A TRAVÉS DE LA PERVIVÈNCIA DELS MITES DE LA NACIÓ

Es poble, els estats, les nacions es consoliden a través d'uns mecanismes que tenen com a finalitat lligar els individus que en formen part: els referents culturals, els mites, antics i de nova creació — personatges històrics, grups de rock, artistes de cinema, polítics de moda, presentadors de televisió— representen la nació dins i fora del territori, representen fites importants per a aconseguir el consens social. Labow en definir què és una Comunitat Lingüística ho fa no només tenint en compte l'acord establert sobre l'ús lingüístic, sinó més aviat pel fet de tenir un conjunt de normes compartides que constitueixen un autèntic consens. Aquestes normes són apreses a través de l'ensenyament, dels mitjans de comunicació, i controlades des del poder polític, econòmic, social.¹ La comunitat lingüística té la necessitat d'identificar-se amb uns referents culturals comuns, amb una visió del món, un espai, uns mites que els serveixen de paràmetres per entendre i explicar el món. Els símbols, els mites actuen de lligam, fan de nexes dels membres que formen la comunitat, i alhora els separen dels membres d'altres comunitats. Junyent ho explica així: *El món pot ser vist i interpretat de moltes maneres, però cadascuna d'aquestes maneres —manifestades en les llengües— és irrecuperable quan es perd.*² La qüestió —diu l'escriptor africà Mazisi Kunene— *no és en cap cas la llengua, sinó les filosofies i valors que caracteritzen el món africà.*³ Per això mateix, els pobles lliures serveixen, acaronen políticament, literàriament, socialment els seus mites i referents. I per això mateix, els pobles colonitzadors desenvolupen uns mecanismes de destrucció dels referents i mites dels pobles sotmesos, com a mesura garantida d'acabar

(Foto: Última Hora)

amb qualsevol mena de resistència i de frontera: *El desastre més gran —comenta Kunene pel que fa a Àfrica— va ser indubtablement l'emergència d'una elit colonitzada que va desenvolupar un profund sentiment d'inferioritat respecte del seu art, la seva literatura i el seu tipus de vida. Formats en escoles colonials, aspiraven al tipus de vida dels que els havien colonitzat. Escriure en la llengua colonial era celebrat per tant com el més gran èxit que podia tenir un natiu.*⁴ L'escriptor Llorenç Capellà ho exposa clarament i breument amb aquesta reflexió: *Ignor en nom de quines lleis a mi, tot just arribar a l'escola em feren girar la llengua i vaig conèixer una cultura, un país i un paisatge que res no tenien a veure amb el meu. Per entendre'ns: vaig saber primer quines terres creuaven el Duero abans de conèixer sa Riera, i vaig llegir Cernuda abans que Rosselló-Pòrcel. Aleshores, ja hi havia unes lleis per demostrar que la irracionalitat era legal, i els cretins que anaven per mig les citaven continuament per justificar un crim contra la cultura...*⁵

En la reconstrucció nacional de Polònia, els polítics vehicularen un ensenyament, uns mitjans de comunicació i un estàndard nacional polonès; però alhora, es creà també una mitologia nacional, basada en herois nacionals com ara Tadeusz Kościuszko, l'heroi dels patriotes emergents, o la princesa Wanda, que preferí la mort abans de casar-se amb un alemany. Aquests esdevingueren el símbol, el mite, l'actitud patriòtica a imitar.⁶ I és que els mecanismes de formació i de destrucció de les nacions són semblants i gosaria a dir universals. Pensar —per exemple— en el cas català, com un cas diferent i especial és no entendre o no voler entendre què signifiquen els processos de colonització, d'una banda, i els d'alliberament, per l'altra. El 8 d'agost de 1686 els espanyols arribats a Amèrica ordenen que cap indígena *pudiese ser cacique, gobernador, segunda persona, alcalde, ni tener ocupación alguna en sus pueblos que no sepa la lengua castellana y la haya enseñado a sus hijos*. I és a partir de l'ocupació militar espanyola a Catalunya, que les lleis i la llengua catalanes són menyspreades, atacades, perseguides, prohibides... El rei Jaume I, símbol de la unió del poble català, heroi popular, referent de la memòria col·lectiva, ha estat un dels mites perseguits. El 1780 el fiscal de l'audiència de Mallorca, Fernández de Córdoba qualificava les lleis catalanes de *vici* i al rei En Jaume el tractava de *señor don*: *Precisamente el uso siempre será abuso, el estilo exceso, la práctica errónea y la costumbre corruptela, aunque su origen viciado, venga desde el 31 diciembre de 1229, de la conquista de la ysla por el Sr. D. Jayme 1º, o desde los Caldeos, que según la más segura opinión fueron los primeros que vinieron a ella*. Enguany, aquest mes de maig, els polítics «mallorquins» han decidit d'acabar amb la diada del 31 de desembre, símbol de les llibertats nacionals catalanes, i han proposat el 12 de setembre com a data commemorativa: *Els historiadors consideren que el 12 de setembre és un dia buit de contingut (...) han anat a triar una data que llevi ferro a la Diada i la converteixi en una festa folklòrica*.⁷ La desestructuració d'una comunitat comença per la manca de referents propis i la pèrdua d'orgull col·lectiu. Fa pocs dies, també, un regidor de l'Ajuntament de Palma, Joan Bauzà, en unes declaracions per ràdio, tot fent referència a la celebració a Mallorca de la *Feria de Abril*, transmeté l'essència pura d'allò que anomenam desestructuració i pèrdua d'orgull: *Jo quan sent protestar es nacionalistes, que tots ells són més provincians que ses sopes escaldades, sa sang me puja a sa cresta i, au, fotria un decret que únicament els deixaria parlar en mallorquí amb sa padrina. Amb s'altra gent castellà, anglès i alemany (...) I a s'abril? sa Fira (...) i en Tito Asnar que mos canti quatre pardalades que totes ses de n'Estrellita Castro m'agraden molt. I ja està, no passa res. Que es setembre ets alemanys de sa Bierstrasse volen fer sa festa de sa cervesa i de sa salsitxa? Idò en Joan Bauçà la celebrarà amb ells*.⁸ Molt abans de perdre la llengua pròpia, un poble perd l'autoestima i la seva cultura: *Quan un poble substitueix la seva llengua per la d'una altra comunitat, ja fa temps que ha adoptat els valors culturals de la comunitat dominant*.⁹ La gran lluita dels colonitzadors està, com bé recordava Capellà pel que fa al cas català, a esborrar-nos els nostres propis referents culturals: *Un tribunal militar denega l'accés al sumari del consell de guerra contra Lluís Companys*.¹⁰ Cada 31 de desembre els predicadors des de la trona celebraven la Conquesta de Mallorca, tot presentant el rei En Jaume com un heroi, els mèrits i valors morals del qual havien

d'esser la inspiració del poble. El 1811 els polítics i els funcionaris de Castella ja havien convertit la festa en «irrisòria»: *Que no ni hagi ni ara ni mai* —deien els regidors de l'Ajuntament Antoni Net i Pere Orlandis— *per ser irrisòria*.¹¹

El 1991, el Govern Balear en dissenyar el *Model Educatiu Propi de les Illes Balears* feia palesa la idea d'integrar a la nostra cultura les persones foranes, tan nombroses en l'actualitat, conservant la riquesa cultural dels seus punts d'origen i considerant la seva aportació com un enriquiment de la nostra realitat cultural. Però en el document no es defineix quina és la nostra realitat cultural, perquè com expressa Artigues: *El Govern Balear no vol la recuperació del poble català que som, vol la seva hibridació fins a fer muls estèrils que parlin espanyol*.¹² Fa uns anys quan Lerma, aleshores president de la Generalitat Valenciana, visita Mallorca convidat per l'Obra Cultural Balear, el diari *Las Provincias* en retreia el següent: *... Su pomposa ofrenda ante la figura ecuestre del rei Jaime I. Lerma nunca ha hecho la ofrenda a Jaime I en Valencia, pero le ha faltado el tiempo para hacerla en Mallorca, a sugerencia de una asociación cultural catalanista (...) En el mismo «Última Hora», página 25 está la clave del viaje a la Isla «la unidad de la lengua catalana», pie de foto del momento en que Lerma está hurgando en el archivo del diccionario català-valencià balear de Mossén Alcover, texto que, además especifica: «Lerma no tuvo inconveniente en conocer la calaixera» (...) La Generalidad Valenciana ha sido utilizada por una entidad claramente pancatalanista para potenciarse, prestigiarse y dar un aparente respaldo oficial a su apología sobre los Países Catalans [sic] y su independencia*. Quatre anys després, el proppassat dilluns dia 28 d'abril, un grup d'anticatalanistes llençan una bomba contra l'editorial Moll: *Volien cremar un dels més importants símbols de la llarga lluita per la recuperació lingüística i cultural a Mallorca: L'Editorial Moll i, molt especialment, el fons del Diccionari Alcover-Moll, és a dir la famosa calaixera*.¹³ No és el primer cop que aquests grups terroristes atempten contra els símbols de la nació catalana— el 1989 l'ultra Jaime Martorell atemptà contra el repetidor de TV3—, però a la delegada del govern espanyol a les Illes, la Sra. Catalina Cirer, li faltaren cames per restar importància a l'atemptat contra el llegat d'Alcover. I és que al cap i a la fi només es tracta d'un símbol i un referent cultural del poble colonitzat. ■

Rosa M. Calafat i Vila, primavera-97

NOTES

- (1) MARTÍNEZ, Q. (1993): *Els mitjans de comunicació*. Eumo. Vic
- (2) JUNYENT, Carme. (1996): *Estudis africans*. Empúries. Barcelona.
- (3) JUNYENT, *op. cit.*
- (4) JUNYENT, *op. cit.*
- (5) CAPELLÀ, Ll. (1997): «Les raons d'un mallorquinarro». *Diari de Balears*, dijous, 17 d'abril.
- (6) JOAN, Bernat (1996): *Les normalitzacions reeixides*. Oikos-tau. Barcelona.
- (7) «Diari de Balears», 4 de maig de 1997
- (8) CAPELLÀ, Ll.: *Soliloqui d'un regidor*. *Diari de Balears*, 1 de maig 1997.
- (9) JUNYENT, Carme (1989): *Les llengües del món*. Empúries. Barcelona. Citat a *Ecologia Lingüística. Per la vida de l'ecosistema català*. Artigues, A./Calafat, R.
- (10) *Diari Avui*, citació extreta d'*Ecologia...*
- (11) Quintana/Calafat (1992): *La pervivència del mite del rei en Jaume*. Documenta balear. Palma
- (12) ARTIGUES, Antoni (1991): *El Govern Balear: Poca Vergonya i moltes (ganes de) competències*.
- (13) «El Temps», 12 de maig de 1997

■ MANUELA ALCOVER

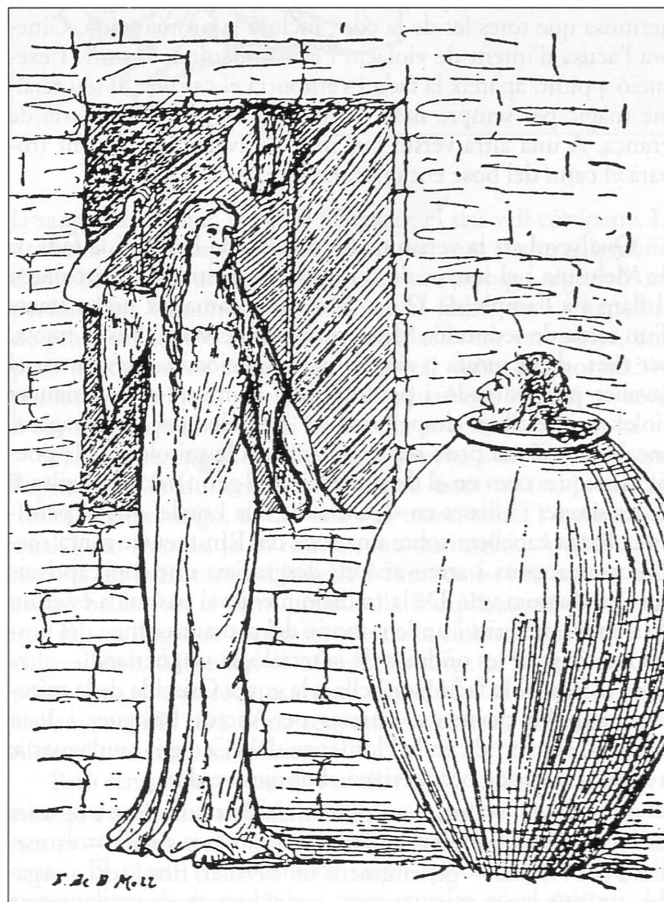
LA DONA D'AIGO D'EN JORDI D'ES RACÓ I EL CINEMA

I MELUSINES, FADES I DONES D'AIGO

De totes les rondalles mallorquines d'En Jordi des Racó —aquest aplec extraordinari del qual Borja Moll ha dit que «es tracta, probablement, de la col·lecció més extensa del món»— pot ser la més fascinant sia la de la dona d'aigo, una de les més breus, senzilles i saboroses. Precisament per tractar un tema fantàstic amb brevetat i senzillesa i, sobretot, amb un punt de *socarrudesa* casolana, resulta particularment inquietant. Es podria parlar de realisme màgic i de domesticació del meravellós. Tracta del casament d'un pagès pollencí, molt tranquil i barrut, amb una dona d'aigo que viu just en el seu pou.

El mite de la fada o la nimfa que té amors amb un home sota unes condicions i que, quan ell viola el **tabú**, ella desapareix, és un dels més antics i dels més celebrats d'Europa. Encara que es poden rastrejar clars antecedents clàssics —l'episodi d'Herakles amb la dona-drac, el personatge de Lamia, raptora d'infants o, a l'altre extrem, la unió de Numa amb la nimfa Egèria— les històries medievals d'amors entre un home i una fada o una ondina s'inspiren més directament en la mitologia prerromana que perviu en el folklore popular després de la cristianització. Es tracta de les **laminyak** al País Basc, les **xanes** a Astúries, les dones d'aigua a Catalunya i les **melusines** a França. Sobre tot, del florilegi cèltic que penetra el món llatí i ho impregna i ho tenyeix tot amb la vaporositat poètica, la fantasia i l'ensomni del geni gaèlic. A l'Edat Mitjana, les llegendes sobre **lamies** i **melusines**, tal i com han fet notar estudiosos de la talla d'un Caro Baroja o d'un García de Diego tenen ben present el seu origen pagà. De fet s'assemblen molt: dones fantàstiques, de costums estranys; el dissabte desapareixen, arriben a transformar-se en dracs o en serps. A les darreries del segle XIV, Jean d'Arras, per encàrrec del Duc de Berry, va escriure el «Livre de Mélusine». Melusine enamora al senyor de Lusignan, es casen i tenen fills. Ben prest, el marit descobrirà, aterrat, que els dissabtes la seva dona es converteix en serp de cintura cap avall. El mite arcaic es convertia en una narració exquisida del darrer gòtic.

En la Transilvània romana, en el «Castell de Dràcula», almenys en un castell que avui en dia es mostra als viatgers com a tal, i que s'ha convertit en un reclam i en una inevitable

Il·lustració de F. de B. Moll

visita turística, es troba una **tavoletta** francesa del segle XV amb la representació de l'escena culminant de la història de Melusina: el moment dramàtic en què el senyor de Lusignan descobreix el secret de la seva dona. Obra refinada, pintada amb primors cal·ligràfics de gòtic internacional, però també amb acurada precisió realista. Melusina acaba de metamorfitzar-se en dona-drac: la part de dona és bellíssima, la part de drac d'un detallisme perfecte. La cambra és una miniatura preciosa que recorda les dels germans Limbourg. Com en el

«roman» de Jean d'Arras, la llunyana llegenda cèltica —o tal volta encara més llunyana?— sofria un procés d'estilització, es transformava en narració cortesana per distracció i plaer de les dames ocioses d'aquelles corts del temps que Huizinga va batiar amb el títol definitiu de «l'autumne de l'Edat Mitjana».

La sublimació d'aquesta història és el *lai* bretó del segle XII, obra de Maria de França, la «Història del cavaller Lanval i la fada». Lanval és un cavaller de la cort del rei Artús, del qual s'enamora una fada. Es troben en el bosc, en el reialme màgic de la dama. Ella li ofereix un amor excels, un amor fantàstic, un amor com sols pot oferir una fada. A canvi, exigeix de l'enamorat el més absolut secret. A ningú no pot revelar els seus encontres en la floresta encantada. Però Lanval és un dels cavallers més bells, més ardits i més ben plantats de tota la cort artúrica i ben prest atreurrà l'atenció de la reina Ginebra. Ella se l'insinua i com que no aconseguieix els seus propòsits, puix que Lanval és feel a la seva fada, la reina l'insulta i, picat, l'imprudent cavaller revela que ja té dama i que és mil vegades més hermosa que totes les de la cort, inclosa la pròpia reina. Ginebra l'acusa d'intent de violació i és condemnat a mort. L'execució a punt, apareix la fada i s'emporta el cavaller al seu reialme màgic per sempre més. Aqueixa és la versió de Maria de França. A una altra versió pus mai el cavaller imprudent trobarà el camí del bosc encantat, els braços de la fada.

.....

Qualsevol sia la versió de la història, de Lanval i la fada, o de Melusina i el senyor de Lusignan, o d'altres que circularen al llarg i a l'ample de l'Edat Mitjana, tanmateix no es tracta d'un tema de seducció. Melusina no és perversa. No es tracta, per tant, de la nimfa o sirena que intencionadament atreu el cavaller per seduir-lo i perdre'l, fent-lo morir d'una manera violenta i terrible: despenyant-se, estavellant-se, naufragant, encallant... Tema prou recurrent tant en la mitologia i la poesia clàssiques com en el llegendari celta i germànic. És l'episodi de les sirenes i Ulisses en «L'Odissea» o la Lorelei que es pentina la llarga cabellera sobre una roca del Rin mentre canta melodioses cançons i atreu així els desgraciats que són captivats per la seductora veu. De la tradició medieval passarà a ésser un dels temes preferits i un leiv-motiv del romanticisme i del postromanticisme: les ondines de la tetralogia wagneriana —altra volta el Rin—; la fada Floribella o la gorga Griselda de la mitologia popular pirinenca extretes per Víctor Balaguer i Joan Amades, convertida en la Flordeneu del «Canigó» verdaguerià; o la de la llegenda becqueriana «Los ojos verdes».

El cicle de Mélusine es diferencia dels anteriors i té unes característiques pròpies. La fada —o nimfa o sirena— és sorpresa per l'home —generalment un cavaller, fins i tot, a vegades, un príncep o gran senyor— en el bosc, vora un riu o una font, a la vorera de la mar... pentinant-se i cantant. Des del primer moment ambdós s'enamoren. Però no es tracta d'una vulgar seducció. El cavaller li proposa casament i ella accepta: matrimoni una mica precipitat pot ser, però tot dintre els canons més ortodoxos. L'home no se n'adona de la condició feèrica de la seva estimada, per més que hi ha motius per sospitar. Vertaderament l'heroi és o massa ingenu o massa despistat. Per començar: que hi fa una dona tota sola enmig del bosc, tan bella i tan ricament abillada? Si fos una pastora o una llenyatera, la seva presència seria normal. Però es tracta d'una dama i les dames mai no van soles. Encara que en algu-

nes versions l'acompanyen cambreres, quina és la seva família, la seva nissaga? No té parents ni revela quin és el seu reialme. Tot d'una accepta la proposta de noces que ell li fa, però posa condicions i ben estranyes: que no la vegi el dissabte, que no reveli el seu nom, que no la visiti en el part... Amb una paraula, no són aquests prou motius per sospitar quelcom d'encanteri, de màgia, de poder ocult? Bé, és cert que l'amor és cec.

Així i tot la fada no és perversa. Si ha posat condicions és pel bé del marit i per no desfer mai el matrimoni. Ella es troba lligada a les servituds de la seva naturalesa que no pot anul·lar i, per tant, es veu en la necessitat d'obrar així com obra. La Mélusine de Jean d'Arras, una vegada que el marit ha descobert el seu secret i s'han de separar es converteix en una espècie de numen tutelar de la casa de Lusignan que s'apareix volant amb les ales de drac desplegadas per prevenir i avisar de les catàstrofes que amenacen la noble casa. Així la pintaren els Limbourg en la versió del Duc de Berry.

I aquesta idea, de què Melusina és un numen protector, es veu que es troba, o es trobava, tan arrelada a França que Alphonse Daudet la va recollir en un dels seus «Contes du lundi». En ell Mélusine apareix sota la forma d'una vella espellerengada, un esquinçall de plomes espenyades, de cintes descolorides, testimonis d'un passat esplendorós. Aquest personatge singular és conduït davant el jutge, acusada d'intent de cremar París. Allà, en el tribunal, revela la seva personalitat: és Mélusine, la darrera de les fades. Les altres ha desaparegut per culpa del progrés —els ferrocarrils, les indústries han tret les fades dels boscos, de les fonts i dels llacs— i de l'escepticisme del segle. Ara, ni tan sols els pagesos creuen ja en les fades. Tant de bo hagueren continuant estimant-les com en els temps antics! La pèrdua és irreparable i greu: «En vérité c'est grand dommage, car la France était bien plus belle quan elle avait encore des fées. Nous étions la poésie du pays...». Des que les fades han desaparegut de França, tots els mals han caigut sobre ella. El pitjor, l'ocupació prussiana. Ben diferent hagués estat, d'existir encara les fades: «Ah! si nous avions été là, nous autres, de tout ces Allemands qui sont entrés en France pas un ne serait sorti vivant. Nos draks, nos feux follets, les auraient conduits dans des fondrières...». Daudet escrivia això cap el 1873; es dirigia a una França humiliada i desmoralitzada per la derrota de Sedan i, sobretot, per la cessió al Reich de l'Alsàcia i de la Lorena. Ell mateix estava dolgut i trasbalsat.

En certa manera «La folle de Chaillot» de Giraudoux, escrita quasi un segle més tard, absorbeix aquest caràcter de «numen tutelar», propi de Mélusine, que vetlla per tal que no es perdi la poesia a França, com una màgica dida vetlla el bres d'un infant, destinat a ser un heroi en un conte, una llegenda o un mite. La folla simbolitza la poesia i la lluita ara és contra els especuladors, mil vegades més destructius que un exèrcit de prussians. Precisament Giraudoux va escriure, per encàrrec de Louis Jouvet, «Ondine», que es va estrenar —ai-làs, quin fet més premonitori!— el 1939, poc abans de la guerra i de l'ocupació de París pels exèrcits nazis. Madeleine Ozeray interpretava Ondine i Jouvet el cavaller Hans. L'autor va accentuar els trets poètics del personatge. Ondine és un ésser generós i sincer que es topa amb els convencionalismes i la hipocresia de la cort, especialment encarnats en la despitada Berthe, la dameta que esperava casar-se amb el cavaller. De fet, Giraudoux traspassava al gènere teatral el conte del mateix

títol del baró Fiedrich de la Motte Fouqué, publicat el 1811. Ondine era innocent, simple i cànvida i Berthe, la rival, recargolada i plena de rancúnia i de falsia. El baró escrivia en una època en què es gestava i estava a punt de néixer —si no havia nascut ja— una sentimentalitat nova que en deim romanticisme. Rousseau ja havia llançat el seu mite del «beau sauvage». L'«Ondine» de De la Motte és un ésser de la naturalesa, una bona salvatge. No ha estat contaminada per la civilització. Més tard Andersen crearia «La sirenetta», quasi germana bessona d'Ondine per la seva dolcesa i innocència, enfront de l'egoisme humà. Giraudoux crea una Ondine més rebel i accentua el seu caràcter essencialment poètic. També la Melisènde de Maeterlinck posseïa aquest tret que la feia tan enigmàtica, esotèrica i, a vegades, també, tan irritant.

Però Melisènde és un personatge simbolista i, per tant, sofisticat i el seu encís i el seu esoterisme resulten una mica —per no dir molt— artificials. En canvi Mèlusine per més estranya i misteriosa que sia, sempre conserva quelcom d'entranyable. Mai no abandona els seus. És, per damunt tot, un numen tutelar.

Dins la seva tan absoluta elementalitat, la dona d'aigo de la rondalla mallorquina resulta també esotèrica i enigmàtica i misteriosa, i, a la vegada, entranyable, íntima, domèstica. Ha fugit, deixant amb un pam de nassos el seu estúpid espòs però continua vivint dins l'aljub i vetllant per la casa. Com Melusina és un numen protector, un geni benèfic.

II «LA DONZELLA DE LES NEUS» DE MASAKI KOBAYASHI I «LA DONA D'AIGO» D'EN JORDI DES RACÓ

L'any 1965 es presentava a Cannes «Kwaidan», film del cineasta japonès Masaki Kobayashi. La pel·lícula va enlluernar el públic i els entesos. De tal manera fou així que va rebre el Premi Especial del Jurat. També va ésser guardonada pel Ministeri d'Espectacles i Turisme d'Itàlia.

A «Kwaidan» el terror es convertia en poesia, per mitjà d'un estil majestuós i estricte, inspirat en el rigor, la simplicitat i el refinament del *No* i del *Kabuki*. Kobayashi utilitzava la seva cal·ligrafia preciosista, la seva narrativa cerimonial, el seu ritme mai estàtic, ple de lentitud, de pauses rituals i, sobretot, d'inspiració poètica, per contar quatre històries: «Els cabells», «La donzella de les neus», «Hoixi, el desorellat» i «En una tassa de té». Quatre històries de la literatura popular japonesa que l'irlandès Lafcáid Hearn va recollir i transcriure i que foren totalment niponitzades de bell nou per obra de la màgia del guionista Ioko Mizuki i del fotògraf Yoshio Miajima; i, per sobre d'ells, del director Kobayashi.

La segona història, «Luki-Onna» (La donzella de les neus), és el tema artúric del cavaller i la fada que, en el segle XII, Maria de França havia de recollir en un dels seus més coneguts i bells *lais*, per no dir el més bell: «La història del cavaller Lanval»; i que Jean d'Arràs, ja a la darrera Edat Mitjana, també tractaria en el «roman» de Melusina i el senyor de Lusignan. En el film, el protagonista és un humil llenyater. Aquest jove llenyater, Minokixi de nom, durant una tempesta de neu, s'extravia en el bosc. Perduda tota esperança i a punt de morir, trobarà una cabanya i s'hi refugiarà. Allà dintre li és reservat ésser testimoni d'un fet horrífic: una dona jove xucla

la sang d'un home, un altre llenyater, el seu vell company. La donzella es gira cap a Minokixi i mostra un rostre enigmàtic, d'una bellesa estranya, amb un somriure ambigu, signes d'una personalitat extrahumana. S'acosta al fadrí, amb intencions de practicar també en ell la mateixa activitat vampírica, emperò sobtadament compatida —¿o tal volta enamorada?—, perdonarà la vida al jove amb la condició que ell mai no reveli a ningú el que ha vist. Si ho fa, ella es venjarà matant-lo.

Passa la tempesta i el llenyater retorna a la llar. Creu que l'episodi de la donzella vampírica va ésser una al·lucinació. Tanmateix, a ningú, ni tan sols a sa mare, conta l'escena de la qual, ja en somnis, ja en realitat, fou testimoni. Arriba la primavera. El fadrí torna al bosc. Pel camí troba una al·lota delicada i bella. Fan el camí junts i ella li explica que és òrfena i que espera llogar-se com a serventa a la ciutat. Compatit i encisat alhora, Minokixi li ofereix hostatge a la seva llar. La porta amb ell a ca seva, es casen, tenen fills. Mor la mare. Sols el llenyater i la seva dona senyoregen la casa, únics protagonistes d'una mateixa felicitat.

Però sempre entre marit i muller hi ha una sort de llunyania, quelcom d'inassolible en l'esposa, que es manifesta en un somriure lleu i enigmàtic, en una expressió d'inquietant dolcesa... El marit i l'espectador saben que una part d'aquella personalitat els és revelada i resta envolta en el misteri. Un bon dia, esclata un tempesta de neu, terrible com aquella altra, tan llunyana ja, que el llenyater ni tan sols la recorda. Refugiats dins la cabanya, de sobte al marit li vendrà a la memòria l'altra tempesta, aquella en què va somiar o creure somiar amb una dona màgica. L'home recorda l'aparició vampírica, la donzella de les neus, la nit terrorífica i fantàstica... Conta a la seva dona aquella aventura que mai no sabrà si va ésser real o fruit del deliri, conta, conta... I, a mesura que ell conta, la dona es gira cap a ell i el seu rostre es va transformant en un rostre enigmàtic, d'una bellesa estranya, amb un somriure ambigu... un rostre en primer pla, que ocupa tota la

pantalla i que es torna amenaçant sense perdre la bellesa, però tot canviant-la en sobrehumana, espectral... Després, poc a poc, així com es fon la neu, la dona vampírica també es fon en la pantalla fins a desaparèixer...

La donzella de les neus del conte japonès és possible que es relacioni amb certs personatges del folklore siberià: les dones gol'd, estudiades per l'antropòleg soviètic Leo Sternberg. Les dones gol'd són descrites com menudes i de cabells negríssims. Posseeixen la facultat de la metamorfosi: apareixen en forma de tigre, de llop, de bruixa... El seu paper és ambivalent: inicien al futur xaman en els secrets de la medicina i li atorguen el do de curar, però també poden dedicar-se a la pràctica vampírica de beure la sang humana, com l'heroïna de Hearn.

.....

Lafcad Hearn era fill de pare britànic i de mare grega. Va néixer el 1850, en una de les Illes Ìoniques, Lafcade, d'on li ve el nom. Es va educar a Dublín, va viatjar per tot el món, establint-se en el Japó, on es va casar amb la filla d'un samurai i va adoptar la ciutadania japonesa. L'any 1904 morí i les seves cendres foren enterrades seguint el ritual budista. Com no havia de seduir, a aquest irlandès niponitzat, la història de la donzella de les neus, l'antiga llegenda, tan amada pels celtas, de la princesa fada que té amors amb un mortal i que desapareix tan misteriosament com ha aparegut? Retrobada en un conte japonès, la va transcriure i la va incloure en l'aplec de contes fantàstics, «Kwaidan», que havia anat recollint de les més diverses persones en la seva pàtria d'adopció.

Per efecte del fenomen **ziga-zaga**, Masaki Kobaiashi recull de Hearn, l'escriptor d'origen gaèlic, «Kwaidan» traspasant les

històries literàries al llenguatge cinematogràfic. Però la poesia no es perd, sols es transvasa. A «La donzella de les neus» el mestre Kobaiashi utilitzà els colors amb vella saviesa, aquella que sols els orientals semblen posseir. Així, el simbolisme dels colors contrapuntejava aquella història de terror i de misteri: roses i grocs auroral per la primavera exultant i per la donzella gentil; és a dir, pel nivell real de la narració; i pel nivell fantasmagòric i fantàstic, per la tempesta i l'aparició fantasmal, un blanc cianfític, un blanc de neu, de silenci i de mort. La metamorfosi de la donzella en fada de les neus s'aconseguiria per mitjà d'uns prodigiosos «fusos» que qualcú ha qualificat com els més perfectes de la història del cinema. Emperò el més gran encert de Kobaiashi era la simplicitat lineal amb què tractava aquesta història. Kobaiashi introduïa la fantasia i el misteri en la vida senzilla i quotidiana: aqueixa penetració del sobrenatural en el natural, del meravellós en el real i del prodigi en la normalitat, en una mena de contacte màgic que sols està reservat a qualcuns estimats dels déus i que sols es pot expressar per mitjà de la poesia. Kobaiashi hi pertany a la raça dels privilegiats i per tant va aconseguir expressar-ho i trametre-ho al públic. Aquest do, a vegades, també el manifestava Pasolini.

Sorprenentment una rondalla mallorquina, de l'aplec extraordinari d'En Jordi des Racó, tracta també de la història de la fada i el marit humà, amb aquella estranya poesia que neix de la conjunció de la realitat més crua i més domèstica amb la màgia i el misteri. La rondalla s'intitula «L'amo En Biel Perxanc i la dona d'aigo». El protagonista és un pagès pollenc, Biel Frau, més conegut pel malnom de «Perxanc» per la seva personalitat rústica i sorruda. Cada dia, en tornar de la feina, l'amo En Biel troba la casa adesada i el sopar fet. Intrigat, decideix amagar-se i descobrir qui és qui l'ajuda tan misteriosament. I descobreix que és una «dona ben jove i guapa com el sol». Sense estranyar-se gens ni mica, el pagès la saluda i ella li revela que és una «dona d'aigo» i que viu dins l'aljub de l'hort. Ell li proposa de casar-se. Ella accepta amb una condició: que mai li digui «dona d'aigo». Es casen i tenen dos fills. Ella continua feinejant en la casa i en l'hort, com si, en lloc d'una fada, fos una pagesa corrent, dona perfecta per un pagès. Res faria sospitar de la seva condició sobrehumana. Emperò, un bon dia recull les faves fora temps. Quan el marit torna a casa, i li demana perquè ho ha fet, ella respon que en previsió de la gelada. Biel Perxanc no creu en els motius raonables de la conducta de la seva pròpia muller i, en un rapte de còlera cega, la insulta amb el mot prohibit de «dona d'aigo». S'ha violat el **tabú**. Ella, sense més explicacions, agafa els fills i es precipita en el pou. Mai el marit dissortat i imprudent no tornarà a veure la seva dona i els seus infants meravellosos.

La rondaia és molt curta i és narrada amb aquell llenguatge viu i directe, senzill i saborós de les rondalles, que constitueix el tret i la glòria de mossèn Antoni Maria Alcover. De totes les rondalles mallorquines que va arregar és l'exemple més cabdal de conjunció de la fantasia amb la realitat i del meravellós amb el quotidià. I és curiós que, així com en quasi la resta de rondalles, constitueix una constant la imprecisió d'espai i de temps, caracteritzant i accentuant la dimensió llegendària, arcana, mítica, en canvi, la història d'En Biel Perxanc i de la dona d'aigo sia d'una precisió quasi notarial, Mossèn Alcover detalla el nom i el malnom del protagonista i el lloc on varen succeir els fets: Biel Frau, malanomenat «Per-

Dielectro Balear

Sociedad Anónima

Peu d'il·lustració

► Gremi Fusters, 43
Polígon Son Castelló (ASIMA)
07009 PALMA DE MALLORCA
Telèfons: 20 44 64 (6 línies)
75 56 25 - 75 56 81 - 75 42 42

Fax: 75 82 29

ELECTRICITAT

► Carrer de la Pagesia, 68-B
Polígon Industrial
07500 MANACOR (Mallorca)
Telèfons: 55 53 51 - 55 55 55
Fax: 55 53 62

MAQUINÀRIA

► Extremadura, 21
07800 EIVISSA
Telèfons: 30 12 11 - 30 30 03
Fax: 30 02 57

IL·LUMINACIÓ

► Polígon Industrial, G 103
MAÓ (Menorca)
Telèfon: 36 17 09

► Polígon Industrial, 41-bis
07760 CIUTADELLA (Menorca)
Telèfons: 38 06 93 - 38 26 19
Fax: 38 64 29

AÏLLANTS

xanc», veí del carrer de Monti-Sion de Pollença. És a dir, el personatge humà es troba identificat i localitzat realísticament. I és ben significatiu que sia tan rústic. La dona d'aigo no té nom propi, emperò sembla tan real com el pagès. Sols en pocs detalls mostra el seu caràcter feèric: viu en el pou, sap preveure el temps que farà... En la resta és com una pagesa feïnera i endreçada. Quan En Biel la veu per primera vegada, no es sorprèn gens ni mica. La saluda i decideix de casar-se amb ella, d'una manera directa i realista perquè li agrada. Sospitam que també perquè fa els seus càlculs i pensa que és bo tenir assegurada la neteja de la casa i taula parada. Però de la condició meravellosa de la seva dona no en fa cas. Sols per insultar-la recordarà que és un «dona d'aigo». A la rondalla mallorquina no hi ha quasi bé elements fantàstics. No hi ha meravelles, ni prodigis, ni sortilegis, amb una paraula, no hi ha tota aquella fantasmagoria que constitueix la xarxa d'una narració fantàstica. Però, per això mateix, la història, tan eixuta, tan lineal, tan directa, resulta molt més impressionant. La seva més gran vàlua està en la naturalitat de la presència del meravellós i de l'arcà. La fada es troba allí, amb tota la seva càrrega de màgia i de misteri. No s'ufaneja del seu poder. Tot d'una accepta casar-se amb Perxanc. Un bon dia, per una discussió banal —emperò que trenca la promesa de mai no pronunciar les paraules prohibides (i, per tant, màgiques)— ella desapareixerà, amb la mateixa naturalitat que va aparèixer. Tot ha succeït dins una casa que té un hort i un aljub. No hi ha, no hi pot haver, més economia de mitjans, més perfecta concentració del meravellós. Es parla molt de «realisme fantàstic» i de «realisme màgic». Crec que no hi ha un exemple millor que el de la rondalla mallorquina de l'amo En Biel Perxanc i de la dona d'aigo: mai no s'ha vist una més perfecta «domesticació de la fantasia». «La donzella de les neus» de Masaki Kobaiashi és, pot ser, l'únic relat que se li pot comparar. ■

Manuela Alcover

B O L L E T Í D E S U B S C R I P C I Ó

LLUC

Nom.....

Direcció.....

Població..... C.P.....

es fa subscriptor de la revista LLUC per l'any 199.... Pagarà l'import (2.300 ptes.) (estranger 3.100 ptes.) per 6 números

- enviant un gir postal o taló barrat
 per un rebut domiciliat a Banc o Caixa.....

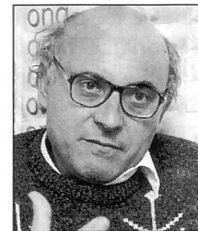
Oficina.....

Signatura

Núm. compte.....

Marcau amb una **X** la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a LLUC, apartat de correus 619, 07080 Palma (Mallorca), i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

PRESENTACIÓ DEL PRIMER VOLUM DE L'EDICIÓ CRÍTICA DE LES RONDAIES DE MN. ALCOVER

PARAULES DE PRESENTACIÓ

Senyores i senyors, amigues i amics: El cel és blau, i la diafanitat de l'aire sublim. La font raja transparència i frescor. Gespa i verdesca onsevulla, clapes de roquissar. El rossinyol refila. Una aroma de benjuí i d'estorac amera l'espai. Dins la cabana, estreta, però sòlida - d'obra, vull dir-, del campus universitari, entre el territori dels sioux i dels txiricahues hi ha dos savis fent feina enmig de papers i llibres: mestre Josep Antoni Grimalt, de la tribu felanitxera i Jaume Guiscafrè, de nissaga artanenca. Fora, un torterol de fum s'eleva de primer i a la fi s'expandeix als quatre vents. I don fe, caríssimes i caríssims, que tal fumerol no prové de l'ordinador sinó de la clepsa llur. L'obra, ni més ni pus: l'edició crítica de les rondaies de Mn. Alcover.

Prest hi ha, però, trasbalsament. S'acosta maltempsada. Uns niguls negres com la pega es van aproximant, el sol s'apaga, la temperatura baixa, els ocells callen i fins i tot el saluet de la font minva per mor de la tronadissa. La causa: la manifestació de l'estol gonellenc local contra l'edició grimaldiana. El gonellòrum indígena s'acosta: un escabotell de senyores enfobiolades amb abrics de visó i pectorals de silicona i un escamot de panxarruts escotiflats a punt de l'infart bramen: *Queremos lo nuestro! Catalán no! Mallorquín sí!* Mestre Grimalt i el seu fidel col·laborador davant tal bram guaiten per a veure l'endemesa. En veure'ls la cridòria augmenta:

— *Nos habeis robado las rondallas! Las rondallas son del pueblo balear.*

— No té mèrit. Domés copiau! *Claro!*

— *Y que lo son... Míralos y tan tranquilos...!*

— *Eh que no se puéh aguantah. Ehtamoh en Ehpaña...y tohoh semoh ehpañoleh. Pah que lo sehpa... mamón.*

— Vos ne donaré jo... on s'és vist mai fotre-mos ses modolidats...!

Els cabells de la closca dels savis s'arreveixinen per un si de cas, però resisteixen valents, estoics, la calabruixada. El professor Grimalt, per això, recorda, consirós, de quan feia el servei militar a Àfrica la màxima de Karl Clausewitz: Qui resisteix guanya.

Hi ha, però, de tot, entre els manifestants. Hi ha indígenes que han estat aglapits per l'ham d'un mallorquinisme primigeni d'ensaïmada, de Sor Tomasseta i de club esportiu Ma-

llorca i que el búnker local espanyolista a ultrança ha intentat manipular combinant i venent la cosa amb un altre compost enverinat de xenofòbia demagògica anticatalanista i, ai!, anti-mallorquina. És el cas d'en Joan Serra i Barceló.

Hi ha, però, també alguns forasters i forasteres venguts de terres de conquistadors, que per una raó o altra militen en les files de la llibertat, però que en l'escola i en el món d'on provenen els ha estat dit i repetit tothora i pertot que només hi ha una Espanya, gran i lliure, homogènia, excloent, monolítica i xenòfoba. És el cas de Dolores Fuertes y González de Prada.

Ambdós casos mostren, i demostren, que no hi ha pobles ni cultures —ni, òbviament, llengües—, que siguin culpables, sinó polítiques totalitàries, d'Estat o de grups, si de cas.

Èrem, recordem-ho, en el curs de la batalla. Els dos savis acorden passar a l'ofensiva.

— Anau molt errats. Qualcú vos manipula. Defensam les nostres coses com qui més i, en tot cas, molt més que aquest grupet que ara crida tant a favor del mallorquí però que al temps de la dictadura franquista callaven com a mòrmies i només defensaven el castellà.

— I, a més, fixau-vos que la majoria, tot i ser mallorquins, no parlen més que espanyol als seus fills.

— A més, no és cert que no defensem les nostres paraules. Precisament feim veure que moltes de vegades són les més antigues i genuïnes i bona part d'elles ja les accepta el diccionari oficial des de fa molts anys, com és ara *granera, moix, ca, al·lot*, etc.

En Joan Serra i na Dolores Fuertes deixen de cridar i comencen a entendre que aquells dos savis parlen un mallorquí ben entenedor i diuen coses ben evidents. Però el xivarri del grupet de gonellangos locals segueix impertorbable, *prietas las filas, firme el ademán*.

— *Sabes si volviera Mossén Alcover. Era mallorquinista, no era catalanista como vosotros. Estaba por el mallorquín y no por el catalán!*

— *Claro, bien dicho. Viva lo nuestro!, viva Alcover!;* reblà el clau, tota remolesta, la senyora empiulada i de mostatxo reprimint.

De sobte, se sent un esclat eixordador com de mil quilos de goma-2. Fum, desconcert, crits d'histèria. A la fi un silenci i enmig de la fumera apareix, rediviva, lluenta, furibunda, la imatge de Mn. Alcover:

— Ah, filisteus noninguns, i com deis i feis tals arrieses! I que no ho veis que només hi ha una llengua catalana però que té tres boldrons dialectals tots bons i prenedors! On s'és vist mai predicar que jo feia catalanisme i no feia mallorquinisme. O hi ha cap diferència? I que ho sou de capclosos! I que no ho sabeu que jo vaig dedicar tota la meua vida a Déu i a la llengua catalana, i que fins i tot en els moments de batalla ensafranada amb la plana major del catalanisme polític i cultural mai per mai vaig sostenir que mallorquí i català no fossen la mateixa cosa! I que ho sou de capesflorats i que ens sortireu babaluets, o és que sou rucs de natura! Meiem si sereu tan beneits com el majoral de ses Erasses...!

Davant tal cabermoni i devesall de mots i de raons els savis somriuen més conhortats. En Joan Serra i na Dolores Fuertes queden admirats de la retòrica del mossèn però la plana major gonellenca remuga ferm i, encara, fa aleis a Mn. Alcover. La resposta, però, no es fa esperar: Una partida de volums del *Diccionari Català-Valencià-Balear* vola cap al gonellum, un pega a la perruca de la senyora enfobiolada, un altre descompon el mamellam de la senyora amb excrescències peloses, un altre reboteix en la betza del butifarra engominat, un altre té la virtut de demostrar que el que hi ha dins la testa d'un altre sapastre és aigua bruta en lloc de cervell.

Però el gonellam, caparrut, encara insisteix:

— *Y sabes si volviera Ramon Llull. Ese sí que era mallorquín... Sólo escribió en mallorquín y no en catalán, no como vosotros, tunantes, que sois unos tunantes!*

Bona la va haver dita. De cop i volta se sent un gran tro que prové del centre de la ciutat. Dins la tomba de l'església de Sant Francesc les restes del beat Ramon es recomponen i cobren vida de bell nou en sentir tal collonada. De cop i volta els savis i el mossèn poden veure la figura del beat transfigurat, cap ras i barballonga, amb ulls espirejants:

— Ah!, malanats, ço que deïts és peguesa e oradura. Tota ma vida despenguí dant glòria a Déu e a nostra Dona Santa Maria e tots los meus escrits anaren encaminats a convertir gentils e infeels e ho fiu escrivent mos llibres en llatí e en romanç pla català. Creets mossèn Alcover, qui és savi e virtuós, e aprenets de mestre Josep Grimau, qui és cavaller de valor, e de son feel porsavant Jacme Guiscafrè.

En Joan Serra i na Dolores Fuertes ja comencen a veure la llum. Aquell grupet de gent presumptuosa, falsa, ignorant, demagoga, els havia intentat dur a escoltar el sermó amb paraules d'odi i de xenofòbia, però ells no cauran en la trampa, i a poc a poc a cada nou esdeveniment comprenen que aquells savis volen el bo i millor per a la llengua i per al poble de Mallorca. I comencen a encarar-se verbalment amb la bandolina i a demanar-los explicacions i fins i tot na Dolores comença a veure amb una simpatia especial aquell professor de posat tímida i divertit. No obstant això l'escamot de galifardeus, entre els savis d'una banda i els catecúmens per l'altra, si de tot d'una anaven més enravenats que un espàrec ara van malaixamussos i coa baixa, però encara bramulen adesiara qualche poc.

La batalla, però, es va apaivagant, i les remors naturals tornen a sentir-se. De sobte es comença a percebre una remoreta extranya, com de motor, en la llunyania. Els savis, el mossèn i el beat miren cap a l'entrelluu, a la serra de tramuntana. De

Els soldats que anaven darrere darrere s'aborden an es gigant...

cop i volta entre els niguls apareix una avioneta, que es va acostant, majestuosa. Ja més aprop es pot llegir: *Savoia S9*. Dedins, el conductor: Josep Vicenç Foix, el Poeta de Sarrià, impecable, jove, net, afaitadíssim, solar, radiant. L'aparell de megafonia escampa als quatre vents amb fonètica perfecta: KRTU, KURT, URKT, TRUK, UKRT, TURK, KRUT... mentre pels finestrans voleien els seus poemes:

És per la ment que se m'obre Natura
A l'ull golós; per ella em sé immortal
Puix que l'orden, i ençà i enllà del mal,
El temps és u i pel meu ordre dura.

Foix sembla ell tot sol un exèrcit, amb una sola arma: la Paraula. Per la megafonia la veu del Poeta sona, cardinal, de pedra picada:

«Tota cultura tendeix a unir; tota pàtria tendeix a realitzar-se. Una política, si és lleial a la seva destinació d'executar per l'eternitat, ha de servir simultàniament la Cultura i la Pàtria. Sota el signe negatiu, les cultures i les pàtries es dissolen en lluites internes, en pugnes entre vilatges, en duels entre els capítosts de les faccions, en l'assalt del poder pels incapaços, en la plebeïtzació de les valors intel·lectuals, en el menyspreu de les capacitats físiques i de les realitats morals. Sota el signe positiu, en canvi, les pàtries i les cultures ordenen llurs forces físiques i espirituals, bandegen els instigadors de guerra civil, eleven la moral dels ciutadans i s'assenyalen un destí. La Pàtria i la Cultura exerceixen una funció irradiadora integradora, o moren damunt arenys ombrívols tot rosegant les pròpies entranyes».

En Joanet de l'onso

Davant tal aparició els esperits dels savis, del mossèn i del beat ressusciten de bell nou i comencen a engegar un delobí de mots a aquella colla de malanats que per sort de cada vegada són més pocs i fan més poca vasa:

— *Xixisbea, papalomeo, sanxoborro, xorrestic...* els etziba, barroc, el canonge.

— *Ablanir, aborronar, acubar, adreç, alicorn, anar de quatres...* segueix, acadèmic, el professor Grimalt.

— Arpellot, atxem, bàmbol, banasta, basquejar, afegeix, jovenívol, en Guiscafrè.

Mentrestant, el beat Ramon beneeix la feta tot fent capadetes i dient: Hoc, hoc, hogoc...! Açò és així, per art e per ús!

Aleshores el búnker gonellenc ja fa flaca a les totes. Ja es poden comptar amb els dits de la mà i encara en sobren i en penes els queda briu per a dir amèn. En Joan Serra i na Dolores Fuertes s'han multiplicat i ja s'encaren, valents, triumfants, amb els darrers supervivents del gonellum dient-los el que no hi ha a la cartilla. Tot d'un cop l'avioneta d'en Foix pega revinglada i marca en el cel el signe de la victòria. Fou l'apoteosi. La veu del Poeta a la fi sentència:

No pas l'atzar ni tampoc la impostura
han fet del meu país la dolça terra
On visc i on pens morir. Ni el fust ni el ferre
No fan captiu a qui es don' l'aventura.

Clos segellat, oh perfecta estructura
De la mar a Ponent, i a l'alta serra
—Forests dels Pirineus—, on ma gent erra!
A Ella els cors en la justa futura.

Sòl de beutats: la Mar és el teu signe
I els teus magnes cabdills la feren dea;
Pagà tribut i un temps fores insigne.

Oh vigorosa estirp! Esclava indigna
Que cobeges viltats: Sagna, i signa
El teu rescat, i el retorn a la Idea!

Acabat el poema, tot rabent, el Poeta llança un darrer projectil: el *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. Ell què me'n direu? Doncs heu de creure i pensar i pensar i creure que el darrer supervivent de la gonellada estava encastellat damunt el pollancre del campus i en cridar, histèric: *Viva la platafor...* catacloc!. El diccionari pega enmig del rodapeu de la closca del gonella i cau estormiat definitivament tan llarg com és.

És la fi de l'apocalipsi. En Joan Serra i na Dolores Fuertes i tota la companya s'abracen entusiasmats amb els savis i els demanen bibliografia. El beat i el mossèn es despedeixen vestant infinites llàgrimes. Mentrestant, en la planura, emboirada, en blanc i negre, na Dolores Fuertes i el professor Grimalt s'encaminen cap a l'avioneta, que ja havia aterrat prèviament, tot donant-se les mans i mirant-se tendrament.

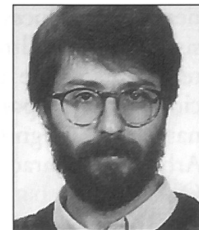
I aleshores ha estat quan he sentit que en Jaume Guiscafrè deia a en Joan Serra:

— Certament, amic meu, aquest és el principi d'una bella i duradora amistat.

Fins aquí la rondalla, el joc, la paràbola. Professor Josep Antoni Grimalt, amic benvolgut. Sé molt bé que l'edició crítica de les rondalles de Mn. Alcover és l'obra de la vostra vida. Sens dubte aquest és també l'inici d'una bella i noble aventura. I sé que heu emprès tal camí amb tanta saviesa com entusiasme. I em consta que com tot bon savi sou capaç de ser suficientment autocrític per tal d'esmenar el que sigui mester. I és que només travela qui va dret, camina o corre, no qui està ajagut tot lo sant dia. Però sé també que en aquesta terra nostra hi ha determinada gent que té mal d'empassar les tasques del germà proïsme que necessiten temps dilatats, dedicació benedictina i tenacitat a tota prova. Teniu, però, en podeu estar segur, molta sort, i així com Mn. Alcover trobà un Mollet que continuà la tasca, de la mateixa manera vós heu tengut la bella fortuna de trobar en Jaume Guiscafrè. Per la meua banda només voldria, i així vos ho he donat a entendre més d'una vegada, que teniu tot el meu suport i la solidaritat del departament de català de la UIB i, si em permeteu, per acabar, si qualche dia sou captivat pel desànim per la incomprensió, la crítica o la fatiga podeu estar segurs que trobareu la meua, la nostra companyonia, entre d'altres raons perquè jo som també un dels qui creuen que Mn. Alcover ha estat massa sovint víctima del desconeixement, de la incomprensió i de la injustícia. Amic Pep Grimalt, amic Jaume Guiscafrè, aquí, comptat i debatut, només hi ha una cosa important i que us ha d'ocupar i de preocupar en el futur: dur a terme amb les màximes garanties de rigor aquesta edició crítica sobre les rondalles com a mostra cabalosa, brillant, magistral de l'obra de savi rigorós, d'escriptor de primera i de patriota exemplar que fou Mn. Alcover. Anim i endavant.

Joan Miralles

■ JORDI VIDAL REYNÉS

BREU BIOGRAFIA DE JOSEP FONT I ARBÓS (1886-1964)

L'any 1996 s'ha commemorat el 110 aniversari del naixement de Josep Font i Arbós, advocat, orador de la Lliga del Bon Mot, regidor de l'Ajuntament de Palma i canonge de Ciutadella.

ENTORN FAMILIAR

Josep Font i Arbós va néixer a Palma el 5 de febrer de 1886. L'endemà va ser batejat a l'església de Sant Nicolau.¹ Era fill de Joan Font i Mas (industrial) i nét de Josep Font i Martorell.² La seva mare era Magdalena Arbós Garcia, natural de Bayamo (Cuba), filla de mallorquins. La seva família regentava la Fonda del Vapor al carrer de Ca'n Verí, on visqué els primers anys de la seva vida. Era germà de Paula i Ferran (mestre d'escola) i cosí de Guillem (arquitecte), Gaspar (metge) i Antoni Reynés Font (dentista).³

ADVOCAT, POLÍTIC I ORADOR

Josep Font i Arbós va ser un destacat membre de les Congregacions Marianes.⁴ Va estudiar Dret i més endavant s'interessà per la política. Va ser elegit regidor pel Partit Conservador de l'Ajuntament de Palma a les eleccions municipals de novembre de 1911.⁵ L'any 1912 va formar part d'una Comissió per declarar d'utilitat pública el proveïment de l'aigua a Palma. L'assumpte arribà a Corts Generals i va ser aprovat.⁶ El 28 de setembre de 1913 va participar a Petra a un acte literari amb motiu de la inauguració d'un monument dedicat a Fra Juníper Serra.⁷ A les eleccions locals de novembre de 1915 va tornar ser elegit regidor, i a la premsa hi aparegué com a «antimaurista»⁸ El 1916 va ser testimoni de la benedicció de la nova església del Molinar.⁹

El dia 11 de març de 1917 va pronunciar una conferència al Cercle d'Obrers Catòlics que titulà «La verdadera Libertad», que ens serveix per a comprendre la seva ideologia. Josep Font i Arbós hi distingeix «carceleros de la libertad» (la carn, l'or, la supèrbia) de «libertad verdadera», tots ells amb exemples significatius. Dels primers trobam referències als amors d'Heracles i Onfalia i de Pilat, que condemna Crist per preservar l'estima de Tiberi; dels segons, ens relata el martiri de Lucia de Siracusa, de l'enfrontament de Ducis davant Napolió i de la tasca del llibertador d'Irlanda O'Connell. Segons Josep Font «la única base de la libertad es la religión».¹⁰

Josep Font i Arbós envoltat d'amics i familiars (Bunyola, 29 de juny de 1948).

Nota literal que hi apareix als dors de la foto: «Foto obtenida pocos momentos despues de cantada la Primera Misa el Rdo. Don Guillermo Payeras. Buñola, 29 de Junio de 1948». [Cortesía Dolors Reynés Ripoll]
D'esquerra a dreta: Mn. Gaspar Reynés Ripoll, C.O., Antoni Moncada Canaves (advocat), Mn. Josep Font i Arbós, Dr. Antoni Reynés Font (dentista), Juan Bér gamo (Hisenda).

Com a membre de la Lliga del Bon Mot, associació catòlica que va néixer a Barcelona (1909) i va arribar a Palma l'any 1913 a través de Ricard Aragó (*Ivon L'Escop*),¹¹ Josep Font i Arbós va participar a diferents actes celebrats a diferents localitats de Mallorca. L'any 1918 n'era el president.¹² Normalment es tractava de mítings contra la blasfèmia. Els actes principals eren unes misses (els dematins) i els discursos perti-

nents i una processó, de vegades infantil (l'horabaixa). Hi assistien batles i altres personalitats polítiques, així com també representants de diferents congregacions religioses, institucions socials, esportives i artístiques, bancs, etc. Hem seleccionat els més significatius en els quals trobam Josep Font i Arbós com a orador. De tots hi ha l'acta publicada al Butlletí Oficial del Bisbat de Mallorca (BOBM):

Sóller (12 d'octubre de 1913): hi apareix com a regidor de Palma.

Campanet (23 de novembre de 1913).

Binissalem (14 de desembre de 1913).

Sa Vileta (26 de desembre de 1913), del qual podem conèixer, a mode de exemple, l'acta literal:

«Dia 26.- Mitin contra la blasfèmia en La Vileta. Fué precedido de una Misa y sermón. Pronunciaron discursos los Sres. D. Joaquín Domenech, D. José Miró de Sóller, don Manuel de Lete, D. Ramón Morey, D. José Font y Arbós, D. Jaime Martorell y D. Francisco Sitjar Pbr[esbíter]o.¹³

Inca (26 d'abril de 1914): discurs dedicat als nins (dematí) i xerrada a la plaça de Toros (amb 10.000 assistents). Es publica una carta del Bisbe de Mallorca a la «Lliga del Bon Mot».¹⁴

Sineu (1 de juny de 1916): hi surt com a regidor.

Llucmajor (18 de març de 1917): hi pronuncia una conferència titulada «El bon parlar». Segons Font i Arbós «la llengua viu un estat de prostitució no atribuïble ni a les esquerres ni a cap poble concret, sinó a l'esperit del mal que regna entre la humanitat».¹⁵

Fornalutx (9 de maig de 1918).

Sencelles (11 d'agost de 1918): hi figura com a president de la Lliga del Bon Mot.

Josep Font i Arbós de vegades denunciava fets com el següent: «blasfema un carretero y nos indignamos, blasfema un sabio y no lo tratamos igual».¹⁶

A partir de l'any 1924 va ser vocal de l'Escola de Natza-ret (Palma), institució dedicada a nins amb problemàtiques familiars.

El dia 2 de gener de 1927 les Joventuts Catòliques de Mallorca organitzaren un acte de fe amb motiu del II Centenari de la Canonització de Sant Lluís Gonzaga, patró de les Congregacions Marianes. Després de sentir missa a la Seu, parlaren al Teatre Principal el Governador Civil de Balears, l'advocat Gabriel Cortés, el català Alfred Casanova, el poeta Josep Tous i Maroto, l'advocat Miquel Rosselló Alemany i Josep Font i Arbós, aleshores Cambrer secret de S. S.¹⁷

L'any 1928 va ser nomenat Notari eclesiàstic de la Cúria Diocesana de Mallorca. Com a tal firmava les sentències matrimonials (sobretot separacions).

CAPELLÀ

L'any 1930 el Bisbe Miralles l'ordenà de prevere a Barcelona.. Des d'aquest moment va presidir diverses associacions piadoses i va ser Confessor i Visitador de les Religioses Terciàries Franciscanes de Bunyola. Aqueix mateix any va donar 50 lires com a donatiu per a les despeses de la canonització de la Beata Catalina Thomàs.¹⁸ També va participar a actes de caràcter apostòlic, com el baptisme, a Sant Jaume, de quatre obrers adults (que a més eren germans). Acte seguit els administrà la Comunió a la Capella de les Reparadores.¹⁹

CANONGIA A CIUTADELLA²⁰

El 18 de desembre de 1945 el Papa nomenà Josep Font i Arbós Canonge Magistral de Menorca i va prendre possessiu el 18 de març de 1946. El 8 d'abril va ser nomenat Vice-Regent del Seminari de Ciutadella i Delegat Diocesà de l'Acció Catòlica. El 15 de setembre va ser nomenat confessor de les religioses del Col·legi de la Consolació i del convent de Santa Clara (Ciutadella).

A partir de l'any 1947 exercí de Jutge Pro-Sinodial de la diòcesi menorquina.

Devers l'any 1960 i per raons de salut es retirà a Palma i s'instal·là al carrer de Can Armengol.

MORT DE JOSEP FONT I ARBÓS

Va morir a Palma el dia 15 de setembre de 1964 de colapso cardíoc-vascular i insuficiència cardíaca. Va ser enterrat a Bunyola.²¹

Jordi Vidal Reynés

NOTES

(1) ADM: Llibre de baptismes de la parròquia de Sant Nicolau (1883-87). Els seus padrins de fonts van ser el mestre d'obres Gaspar Reynés Coll (marit de Joana Aina Font i Mas, tia de Josep Font i Arbós), i Tomasa Arbós García, germana de la seva mare. Segons una nota marginal va ser confirmat a Barcelona el 26 de desembre de 1929.

(2) Certificació literal de naixement (Registre Civil de Palma) núm. 177 (7 de febrer de 1886). Josep Font i Martorell era germà de Sebastià (pedagog) i de Lluís Font i Martorell (escultor). Regentava la Fonda del Vapor.

(3) Vid. BLANES, L.; VIDAL, J.: *Arbre genealògic de la família Font i Martorell*. Palma, 1995 (inèdit, hi ha disponible un exemplar a la Biblioteca B. March).

(4) FULLANA, P.: *Les associacions confessionals a Mallorca (1900-1931)*. XI Jornades d'Estudis Locals. Palma, 1993, pàg. 372.

(5) *La Almudaina*, 6 de novembre de 1911.

(6) *Historia de Mallorca coordinada per J. Mascaró Pasarius*. Tom. II Palma, 1975, p. 634.

(7) *BOBM* 53 (1913) p. 233-234.

(8) *La Almudaina*, 15 de novembre de 1915. Va ser la darrera vegada que es presentà a les eleccions municipals.

(9) *BOBM* 56 (1916) p. 90-92.

(10) *La Almudaina* 12 de març de 1917.

(11) *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, vol. 7 p. 380; vol. 2 p. 201. La Lliga publicada «El Bon Mot», revista bilingüe mensual editada a Palma des de 1917. L'any 1921 tenia una difusió de 16.000 exemplars. Després de la Guerra Civil passà a ser publicada només en castellà. L'any 1951 es deia «El bien hablar».

(12) *BOBM* 58 (1918) p. 481-482.

(13) *BOBM* 53 (1913) p. 289

(14) VIDAL, J.: *Un aplec contra la blasfèmia a Inca* (1914), comunicació presentada a les III Jornades d'Estudis Locals. Inca, 1996 (en premsa).

(15) GARCÍAS, M.: La Lliga del Bon Mot i el míting contra la blasfèmia de 1917. *Llucmajor de Pinte en Ample*, 100, 1990, p. 131-135, esp. p. 132.

(16) *La Almudaina*, 12 de març de 1917.

(17) *BOBM* 67 (1927) p. 92-93.

(18) *BOBM* 70 (1930), p. 328-329. Hi ha donatius que van des de 8 lires (parròquia de Génova) fins a 30.000 pessetes (Comte d'Espanya). Les Reparadores, per exemple, van donar 50 pessetes. Jaume Homar, aleshores Vicari General, 250 pessetes. El Bisbe Miralles donà 5.000 lires.

(19) *BOBM* 70 (1930) p. 532.

(20) La trajectòria de Josep Font i Arbós a Menorca m'ha estat facilitada per Florenci Sastre Portella. Aprofit per agrair-li la seva col·laboració en aquest article. 2 Certificat de defunció. Registre Civil de Palma (16-9-1964), núm. 461, p. 530.

L'ESGLÉSIA NOSTRA

■ LLORENÇ ALZINA

EL BISBE DE MALLORCA RAFEL ALVAREZ

UN TESTIMONI CONTEMPLATIU PER A TOTS

I. EL PRIMER BISBE DEL POSTCONCILI VATICÀ II.

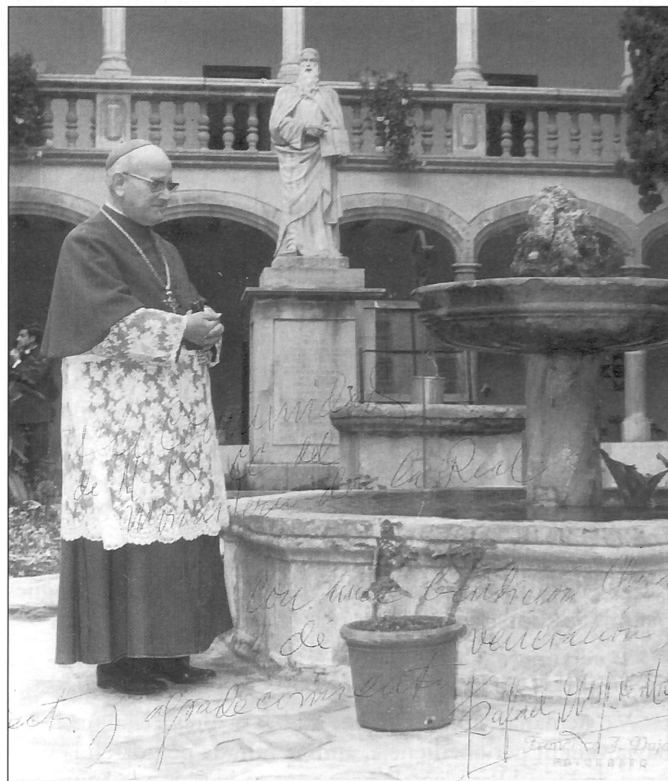
En 1965, pel mes de maig, iniciava a Mallorca la seva missió episcopal un home senzill, venia de Guadix (Granada). Mai hagués pensat arribar a ser Bisbe de Mallorca aquest fill de la diòcesi de Jaén, nascut en 1902, però les complexitats de les tensions Església-Govern d'aquells moments, propers a començar la quarta sessió del Concili Vaticà II, que feia orientar l'episcopat hispànic en una línia molt diversa de dècades anteriors, impedièn la llibertat eclesial d'anomenar bisbes segons aquest Concili renovador. Per això Don Rafel Alvarez Lara, Bisbe de Guadix des de 1943, va renunciar a un gran desig madurat des de feia temps: formar part de la comunitat de monjos cartoixans de la Cartoixa de Santa Maria de la Defensió de Jerez de la Frontera, a on pensava estar ja durant la darrera sessió conciliar, ben convençut que l'Església del postconili necessitava de viva oració i penitència, com recomana Jesús a l'Evangelí de Sant Lluc, quan les situacions encertadament s'han de refer.¹

Va obeir la Santa Seu i es va trobar a Mallorca. Després de l'ingrés i Te-Deum corresponent a la Seu, la seva primera missa va ser a Lluc, al dia següent, el 28 de maig. Volia posar-ho tot en el Cor de la Mare eclesial de Mallorca. Era tot un símbol, des de Lluc, servir a tots.

2. DUGUÉ LA BARCA ECLESIAL, AMB PACIÈNCIA I BON HUMOR

La seva primera carta pastoral va aparèixer als inicis de 1966, després de la quarta sessió conciliar, a la qual hi assistí com a Bisbe de Mallorca. Tenia un títol molt breu: *El postconcili*; llarga en el contingut, recordava com Joan XXIII havia convocat aquest Concili del segle XX, per tal de renovar l'Església evangèlicament, per aconseguir la unitat dels cristians i per llançar el cos eclesial dels batiats a una evangelització, que solament faria possible la santedat de vida pregonada pel capítol cinquè de la constitució conciliar sobre l'Església *Lumen gentium*, i demanava a tot cristià. El Bisbe Rafel creia profundament aquest repte, i se sentia proper a Joan XXII i confiat en el guiatge de Pau VI.

Aviat les tensions esclataren, perquè les interpretacions foren tan diverses entorn dels escrits que comentaven els documents conciliaris, que Don Rafel es trobà enmig de tots els

focs possibles. Era ben conscient del moment, però com home de constant vida de fonda oració volia que la reconciliació de tots fes camí, per tal de crear clima de reforma conciliar afectiva i efectiva. Alguna persona d'una institució eclesiàstica influent, va dir-li amb certa lleugeresa, que "afavoria massa el desordre postconciliar en l'Església de Mallorca i que era hora de corregir"; la seva resposta fou: "intent imitar el Papa Pau VI, que fa de reconciliador entre tots"; no fou comprès per l'interlocutor, i d'això en feia motiu de reflexió: què fer per avançar? Convidà, entre altres, a Mn. Ramon Torrella, aleshores professor de l'Institut de Pastoral de la Pontifícia Universitat de Salamanca —actualment Arquebisbe de Tarragona—, a donar un curs d'orientació postconciliar a Lluc, i aprovà les decisions preses pels nombrosos sacerdots assistents.

Encarregà a Mn. Miquel Moncadas, futur Bisbe de Menorca, de presidir i dirigir una gran celebració de Pentecosta, l'any 1966, des de la qual pensava donar la passa de posar tota la Diòcesi en camí postconciliar; la celebració feta a l'estadi Lluís Sitjar, podia semblar pomposa, però volia ser en l'ànim episcopal una trobada de tots per a caminar junts en la renovació.

Instituí el Consell Presbiteral, per tal d'ajuntar els parers sacerdotals diversos i començà a erigir diverses comissions de tota mena, que durien caliu nou al conjunt.

Pero li tocà al Bisbe assumir la llarga llista de sacerdots que demanaren la dispensa de les obligacions sacerdotals, que ell duia a una forta penitència personal, sovint amagada amb el seu somriure i simpatia personal.

Erigí nombroses parròquies noves i posà en moviment una gran iniciativa: la fundació del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca,² per tal de fer convergir els distints Seminaris: dels teatins, franciscans T.O.R., i Missioners dels SS.CC., i el Diocesà, en un sol servei acadèmic, que estant encara a Mallorca, fou afiliat a la Facultat de Teologia de Catalunya.

Va encoratjar les missions populars a parròquies, especialment de la Part Forana, dirigides pels Missioners dels SS.CC., els Pares Paülis, Pares Jesuïtes i Preveres diocesans. Donava molta d'importància a la renovació fruit de les missions. També va consagrar la Diòcesi al Cor de Jesucrist, des de la Seu de Mallorca. Va pertànyer, dins la Conferència Episcopal, a la Comissió per a les Missions, fins i tot abans de la constitució de la Conferència, fruit del Vaticà II, quan existia només la Conferència de Metropolitans, i aquesta Comissió duia el títol de Missions i Emigració, va fer, quan era Bisbe de Guadix, viatges per Llatinoamèrica, i duia dins el cor el problema d'ajudar aquelles diòcesis; per aquesta raó diverses cartes pastorals tracten d'aquest tema. El problema emigratori també el preocupava molt.

També, des de l'òptica de la reforma litúrgica, afavorí i aprovà la introducció del català de Mallorca dins la Litúrgia i és un fet que s'ha de recordar. No va arribar a parlar el català, però sobre la seva taula de treball, sempre tenia la Bíblia en castellà i en català, i sovint llegia els textos en les dues llengües per tal d'assimilar expressions, i ho feia de tot cor i interès.

3. NECESSITAVA VIURE INTERCEDINT PER A TOTS

Va demanar amb insistència deixar prest Mallorca, on havia vingut per obediència, amb la mirada posada en la Cartoixa de Jerez.³ Per això als pocs anys va insistir a la Santa Seu que li fos acceptada la renúncia; em consta que demanava un bisbe que fos jove i que parlàs mallorquí per a succeir-lo. Esperava encara anar a la Cartoixa.⁴ Mentres, mai deixà de costar els problemes de Mallorca. La creació de la Universitat de les Illes Balears el preocupà molt de cara a la formació cristiana dels universitaris. Per això demanà als Pares Dominics de Manacor de fer una fundació a Palma, per tal de cuidar de la capellania de la Universitat; cosa que feren, constituint una residència per als estudiants i iniciant una tasca que anys després no pogué continuar-se. Desitjà que Petra fos lloc de trobada missionera, i demanà als Frares Menors franciscans, de tornar a Petra; el seu somni d'un centre missioner de formació a l'antic convent no pogué ser realitzat, però sí llançà «Mallorca Missionera» com a experiència diocesana del viure missioner, seguint les petjades del Beat Juníper Serra.

Sentí la necessitat de noves formes de vida consagrada i aprovà, el 1969, els Missioners i les Missioneres "Verbum Dei" i la branca de laics. La seva gran veneració per al Pare Gaspar Munar, M.SS.CC., el feia anar sovint a visitar-lo a l'Ermita de Sant Honorat, manifestant-li que de bon gust hagués quedat allà, admirant l'amor a l'Església tengut pel seu fundador P. Joaquim Rosselló de deixar aquell lloc per assumir la gestió difícil de Lluc.

4. UN CARTOIXÀ DE COR

Finalment, començant 1972, la Santa Seu acceptà la seva dimissió episcopal, però fou llavors quan el Prior General dels Cartoixans, des de França, li comunicà que fos un "cartoixà extern", a on visqués, car la malaltia i els anys l'impossibilitaven —aquell any anava a fer 70 anys— ser cartoixà. Durant 24 anys i 10 mesos "ha viscut cartoxanament" al seu pis d'Almeria; la mirada fixa en l'adoració de la presència de Crist en l'Eucaristia, l'ha encisat; la de Maria amb una imatge de la Mare de Déu de Lluc, en aquella petita capella, l'ha fet viure un col·loqui amorós amb la Mare de Jesús. La icona de Sant Bru li recordava la seva Carta de germanor amb l'Orde Cartoixà, des que era Bisbe de Guadix; i un mes complet de recés cada any el duia a la Cartoixa fins als 90 anys.

Ha mort als 94 anys el dia 15 de desembre de 1996; poques hores després empenia el darrer viatge a la Cartoixa de Jerez, només acompanyat del Bisbe d'Almeria i el seu confés, perquè havia prohibit dir-ho a ningú, ni família, ni episcopat, ni a Roma, fins després de ser enterrat, sense caixa, amb l'hàbit blanc cartoixà i una creu nua, sense cap nom. Així ha estat; escriu el Prior de la Cartoixa: "mai la nostra comunitat oblidarà l'enterrament de Don Rafel, i ens encomanam a Déu per mitjà seu". Li ha costat ser enterrat a la Cartoixa, però Déu provident li ha aconseguit aquesta gràcia, perquè ha estat home feel a cercar-lo, dia i nit, servint tot el Poble de Déu des de l'adoració; com que jo havia estat el seu secretari a Mallorca, l'he visitat de vegades a Almeria, i a les sis del matí, havia trobat aquell sant ancià, com Simeó, postrat a terra, amb el front sobre les rajoles, adorant el Crist Vivent, en nom de tota la humanitat. Impactava, perquè irradiava experiència d'oració, que vol dir experiència del Déu Trinitat. Per a ell la font de tot era el Baptisme, i des de l'espiritualitat baptismal vivia el seu existir creient, recentrar en l'Amor i la Misericòrdia, que el feien comprendre tot home i estimar a tots. Mallorca té, certament, un gran intercessor, i el seu testimoni d'humilitat i honradesa espiritual és, per a tots, una interpel·lació.⁵

Llorenç Alcina, Pvre.

NOTES

(1) Cfr. ALCINA ROSSELLÓ, Llorenç, *La figura del Bisbe Rafael Alvarez Lara. Ministeri i mort*, Butlletí Oficial del Bisbat de Mallorca CXXXVII, 1997, ps. 23-42.

(2) Cfr. ALCINA, Llorenç, *El Bisbe Rafael Alvarez Lara, fundador del CETEM, a Centre d'Estudis Teològics de Mallorca: XXVè aniversari (1970-1995)*, Palma, 1995, p. 11-13.

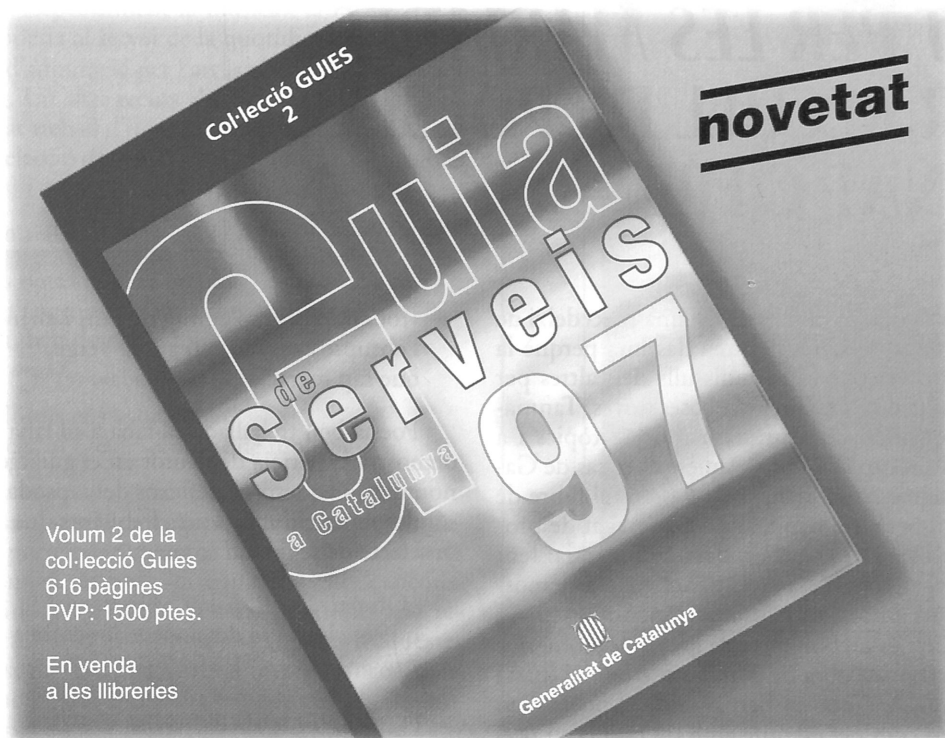
(3) ALCINA, Llorenç, *El Bisbe Don Rafael compleix 90 anys*, a *Full Dominical*, XVI, 19-IV-1992, núm. 16, p. 4.

(4) ALCINA, Llorenç, *La mort d'un Bisbe que desitjava ser cartoixà*, a *Full Dominical*, XXI, 5-I-1997, núm. 1, p. 4.

(5) ALCINA, Llorenç, *Un Obispo enamorado de la Cartuja: historia de un amor hacia la contemplación en bien de la Iglesia*, a *Tabor*, 1996, maig, núm. 61, ps. 3-4.

Generalitat de Catalunya

Volum 2 de la
col·lecció Guies
616 pàgines
PVP: 1500 ptes.

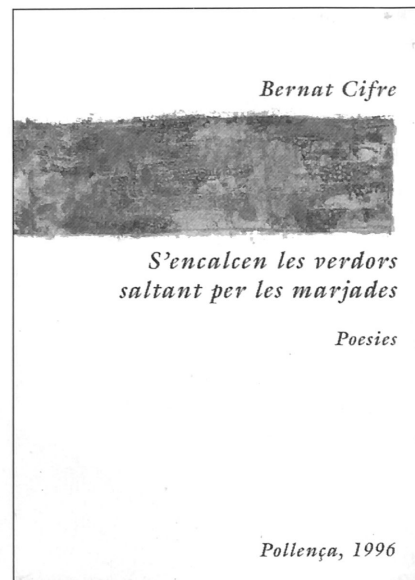
En venda
a les llibreries

Guia de Serveis a Catalunya 1997

- Serveis de la Generalitat de Catalunya
- Comarca a comarca
- Municipis de Catalunya
- Dades estadístiques
- Calendari laboral
- Calendari escolar
- Indicatius telefònics
- Fires d'àmbit català
- Empreses de serveis
- Companyies aèries
- Estacions d'autobusos
- Mapa de carreteres

A la Ciutat dels Llibres

S'ENCALCEN LES VERDORS SALTANT PER LES MARJADES, DARRER RECULL DE POESIA DE BERNAT CIFRE

De vegades és una llàstima que la fama precedeixi de lluny algunes persones. És una llàstima perquè la fama és un vel que es posa als ulls dels altres per impedir que puguin aprendre coses noves. Tanmateix, sempre hi ha qualcú que s'entesta a rompre tòpics i a obrir noves vies de llum cap a la llum. Aquest és el cas de Gabriel Sempol, a qui agraeixc que m'hagi fet a mans el llibre de què vull tractar i qui, per altra banda, s'ha encarregat de prologar-lo així com s'han de prologar els llibres de poesia: fent una declaració inicial d'honradesa i d'imparcialitat i demostrant aquestes qualitats amb rigor i aprofundiment.

Que en Bernat Cifre és un bon rapsoda ho sap tothom, que és un fervent admirador de l'obra de Mn. Costa, també (basta veure el títol del llibre). Ara, que en Bernat Cifre és poeta i tan independent de criteri com per escriure amb un estil prou personal, això només ho sabem els que no creiem en els tòpics.

Vull començar per allà on es comença sempre un llibre: per l'envoltori i la forma externa. *S'encalcan les verdors saltant per les marjades* és un llibre molt ben presentat, en octau i amb coberta de disseny modern de Sílvia Capllonch i Cifre. Obriu el llibre i, després de l'estudi introductori de Sempol, trobareu una imatge de l'autor presa a la cúpula de Sant Pau de Londres amb el Tàmesi de fons. Tota una declaració de modernitat. Encuriosits, llegireu l'epíleg de Josep Font i Tries, i hi trobareu referida la següent declaració de Bernat Cifre:

«jo no vull ésser recordat com adscrit a tal o qual escola o tendència. Jo només vull que es pugui dir de mi que vaig deixar una «grapada» de versos bons, és a dir, consistents i airosos...» (131).

Una declaració d'humilitat (?) que concorda amb un dels objectius expressos del poeta:

«Voldria que els meus llibres fossin una telefonada de poesia (i que, a ésser possible, en rebés la resposta)» (28).

En què consisteix la poesia de *S'encalcan les verdors saltant per les marjades*? Parafraçant el *Comiat*, crec que és cert que l'autor ha «picat pedra» «badocant i comptant síl·labes»

«tot endreçant, p'enmig de pins i alzines,
l'abrupte caminal cap a una Verge,
que sap regraciar tota pujada».

Poesia ben treballada síl·laba a síl·laba i que, a més a més, demostra la perícia de l'autor en el guiatge de les estrofes. No només són aquests els reflexos del rapsoda, sinó que també ho són les repeticions lèxiques freqüents que imprimeixen al vers un efecte de regrestat sonora:

«Oh parc, jardí, palau, verger, racó
que et clous i te desclous, com cofre o caixa!»
(*Tocar-mare*).

«Els dilluns enfilam nostres afanys,
confegint carretera i carretera» (*Aperitiu*).

«Esquerpa o refinada coratgia
que el Dret i el Tort fon i confon»
(*Com en Joan Mas*).

Efectes sonors que diuen molt a favor de la sensibilitat musical del poeta-rapsoda, el qual no es cansa mai de fer referències a altres arts, especialment a la música. Tant, que es permet vestir de mots la *Pregària matutina de Txaiikovski*, però que també es recrea en comparacions musicals i pictòriques (*Mar vella, Petit mes de Maria, Mirador vell del Calvari sobre la Vall d'en Marc de Pollença*) o en l'audició o contemplació directa d'obres d'art (*Carrer de les galeries, Indiscrets*).

Retorn a «L'abrupte caminal cap a una Verge» per referir-me al fet que *S'encalcan les verdors saltant per les marjades* és un llibre d'un profund sentiment religiós. Un sentiment que, de tan profund, és exhalat de manera natural en registres diferents. De tots aquests registres vull subratllar especialment el de l'humor:

«El mon és salerós:
pandero i xeremia.
Més salsa teniu Vós,
esvelta Miss Maria» (*Petit mes de Maria*),

o l'inefable (però ballable) *Rock-and-roll* de Sant Roc. Em sembla molt que és en aquestes composicions novedoses on l'autor demostra amb més èxit el seu talent creador. Religiositat i talent creador que es demostren també d'altres maneres. Pel que fa a la religiositat, a més a més de *Pollença I* i *Pollença II* (que deuen molt, aquests sí, a Mn. Costa, si més no pel que fa a la contemplació ascètica del paisatge i de les tradicions populars, però que incorporen les advocacions novedoses del Déu-artista, del Déu-poeta i del Déu-ecologista), cal destacar un poema com *Aucellada* on, a parer nostre, apareixen resumides les claus de la proposta poètica de Cifre: la religiositat, l'admiració per l'art (especialment la música), la imatge finament cisellada i la poesia al servei de la quotidianitat.

De religiositat i d'admiració per l'art ja n'hem parlat, encara que no a bastament. Un altre recurs al servei del talent creador del poeta és el delicat treball d'imatgeria que es concreta en un gust exquisit en la selecció de metàfores (Sampol en cita alguns exemples digníssims) i comparacions. Vegeu, per exemple:

«Les barques son rialles de blancor» (*Migdia-migdia*).

«D'altres en veis flotant en les onades,
com dones que s'engronsen fent xubec
al rítmic balanci, ben descansades...»
(*Gavines molt a prop*).

«O bé remors i llums ens sobrevolen,
que el blat d'estels, ai Déu!, sembla que molen»
(*Indiscrets*).

La poesia es posa al servei de la quotidianitat en continuades aplicacions del principi anunciat a *Voldria / No voldria* de fer de la poesia un mitjà de comunicació eficaç. Les cançons, les endreces, els brindis, les felicitacions nadalenques son resultats d'aquesta utilització de la poesia, i algunes d'aquestes composicions aconseguen una qualitat impressionant, com l'*Aucellada* esmentada. Així i tot, ens temem que els problemes del llibre vénen d'aquest costat, i és que de vegades l'autor se situa en una òptica excessivament personal i anecdòtica, la qual cosa pot arribar a crear al lector un sentiment de desconfiança envers altres poemes que realment son d'una volada lírica senzillament impressionant. Clar i català: en aquest llibre sobra algun poema (com *18 de juliol de 1995*) i fa falta tornar a ordenar els restants (*Aurora*, segurament el poema més brillant del llibre, no pot precedir *El cant del mussol*).

Des de la nostra modèstia, però també des de l'exercici dels nostres drets de lector de poesia (som pocs i ens han de respectar) voldríem fer a l'autor una sèrie de recomanacions: 1) convidria que establís un criteri de selecció una mica més exigent —i ho deim perquè hem comprovat que sap donar resposta a ambicions poètiques elevades de manera prou satisfactòria per al lector— o, en qualsevol cas, que fes una divisió del llibre per seccions d'una manera diferent, 2) que ens regali més decasil·labs, que és el vers que més s'adiu amb el seu domini magistral del ritme, i 3) que també ens regali més sonets, estrofa de molts de poemes seus especialment brillants.

En definitiva, *S'encalcan les verdors saltant per les marjades* és un llibre de poesia que mereix ser llegit i que ens descobreix un poeta que a estones assoleix una intensitat lírica vertaderament respectable.

Nicolau A. Dols Salas

Biblioteques Municipals

PALMA Carrer d'en Colom i Jaume II

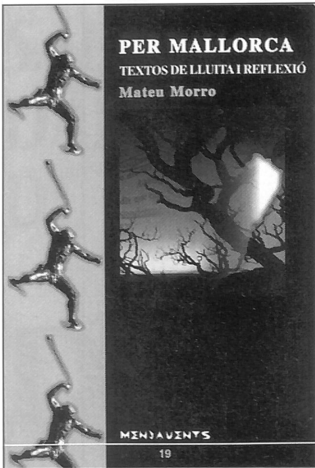
CORT
Pça. Cort, 1
c.p. 07 001	COLL D'EN REBASSA
Albuera, s/n.
C.P. 07007
SON RAPINYA
Catalina March, s/n.
C.P. 07013	BLANQUERNA
San Joaquin, 9
C.P. 07003
SON XIMELIS
Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011	SON GOTLEU
Regal, 105
C.P. 07008
RAFAL VELL
Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008	SA INDIOTERIA
Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009
GENOVA
Barranco, 2
C.P. 07015	POLIGON DE LLEVANT
Ciutat de Querretaro, 3
C.P. 07007
ESTABLIMENTS
Pça Immaculada, 3
C.P. 07010	MOLINAR
Xadó, 7
C.P. 07008
SANT JORDI
Bauçà, 31
C.P. 07199	SANTA CATALINA
Fàbrica, 34
C.P. 07013
ARENAL
Pça. Gaspar Rul. Ian
Garcies, 5
C.P. 07600	L'OLIVAR
Mercat de l'Olivar,
parades 104b/105b
C.P. 07002

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

Ajuntament de Palma

Mostrador

Mateu Morro: *PER MALLORCA. TEXTOS DE LLUITA I REFLEXIÓ*. Pròleg de Damià Pons i Pons. Palma, Edicions Documenta Balear («Col·lecció Menjavents», 19), 1997, 179 ps.

La història del mallorquinisme polític compta amb una llarga sèrie de llibres ben notables. En els inicis, *La qüestió regional* de M. S. Oliver; en l'actualitat, aquest volum de M. Morro. A l'entremig, les obres de Mn. A.M. Alcover, G. Forteza, J. Estelrich, M. Ferrà, J. Melià, J. M. Llompart, A. Serra o G. Mir. Des de cap altre corrent de pensament, s'han produït reflexions a Mallorca de tanta qualitat intel·lectual i política com les que s'han situat en el terreny del nacionalisme. Amb un altre mèrit afegit, quasi posseït en exclusiva: la seva no dependència respecte a discursos ideològics forans. Morro en el seu volum tracta de qüestions com els vincles polítics interinsulars i amb la resta dels Països Catalans, el futur del català a les Balears, l'autodeterminació, la immigració, els comportaments polítics de la dreta caciquil, i també de les relacions i les aliances possibles del PSM amb les altres forces polítiques. El llibre es divideix en tres blocs: *El nacionalisme a Mallorca, Per una*

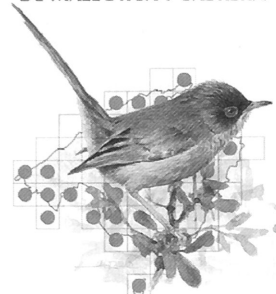
Mallorca lliure i Construir el futur. Mateu Morro, després de tota una vida dedicada a l'acció política, ha volgut oferir un aplec de les seves reflexions, sorgides paral·lelament a la seva activitat de dirigent del PSM, i elaborades des de la passió de la lluita, però també amb el distanciament de qui sap que convé tenir el cap ben fred si es vol encertar a l'hora de definir un projecte de nacionalització per a Mallorca que sigui capaç de ser atractiu per a la majoria de la societat.

Pere Fullana: *MALLORCA DURANT EL SEGLE XIX (1808-1868)*. Palma, Documenta Balear («Quaderns d'Història Contemporània de les Balears», 3), 1996, 64 ps.

El llibre analitza l'evolució política que es va produir a l'illa entre l'inici de la Guerra del Francès i la caiguda d'Isabel II. Poc més, poc menys, és la descripció del procés de penetració dels diversos corrents ideològics, socials i culturals que anaren apareixent, els quals tanmateix tingueren considerables dificultats per arrelar a causa que l'estructura de propietat i de poder de la societat mallorquina encara era la característica de l'Antic Règim.

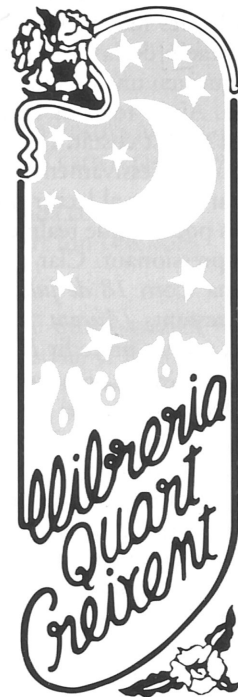
ATLES DELS AUCELLS NIDIFICANTS DE MALLORCA I CABRERA

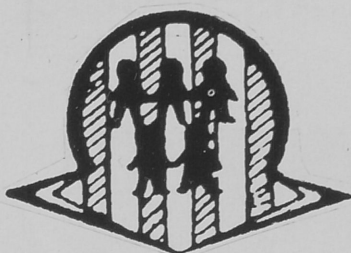
Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa

Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa: *ATLES DELS AUCELLS NIDIFICANTS DE MALLORCA I CABRERA*. Pròleg de Miquel Rayó i Ferrer. Palma, 1997, 314 ps.

Els redactors de l'obra han estat Francesc J. Avellà i Antoni Muñoz, encara que han aprofitat el gran nombre d'informacions que els han aportat molts d'ornitòlegs anònims: les 5.304 fitxes en què es basa el text són el fruit de la feina de camp de 252 persones diferents. El llibre recull la distribució geogràfica de les 101 espècies d'auells silvestres que nidifiquen a l'illa de Mallorca i l'arxipèlag de Cabrera. El text dedicat a cada espècie fa menció de la seva distribució a nivell mundial, el seu

Carrer d'en Rubí, 5
Tel. (971) 71 38 21
07002 Palma (Mallorca)

FUNDACIÓ
«SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura
estam al vostre servei

Demanau informació a:
Carrer del Mar, 6 - 3er • 07012 PALMA

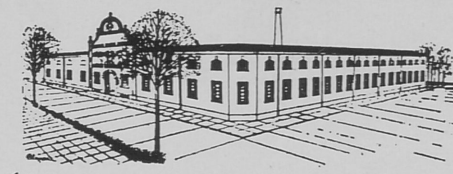

Restaurant
SA FONDA

ESPECIALITATS
CABRIT DE MUNTANYA
PORCELLA
ARRÒS BRUT - PAELLA

Tel. 51 70 22

LLUC

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

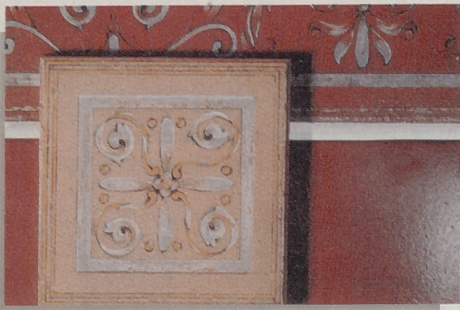
Telèfon 50 19 00

INCA

BANYS, TRESPOLS I REVESTIMENTS,
CALEFACCIÓ, AIRE CONDICIONAT...

TOT

de Massanella

Roca

 MASSANELLA S.A.

Ctra. de Valldemossa, 44. - Tel 75 03 45 - Palma